mulier instituut

Financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector

Een selectie uit de monitor Sport en corona II – De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector.

Peter van Eldert

Oplegger – Financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector

Dit document bevat het hoofdstuk 'De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector' uit de monitor Sport en corona – De gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector. Dit losse hoofdstuk is geschikt voor wie specifiek geïnteresseerd is in de financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de Nederlandse sport. Dit document is geen zelfstandige rapportage, maar een selectie uit de monitor Sport en corona, ter bevordering van de leesbaarheid en het gebruiksgemak. De gehele rapportage is hier te vinden. De managementsamenvatting van het rapport is hier te vinden.

Achtergrond monitor Sport en corona II
De monitor Sport en corona II bundelt de tot en met november 2020 beschikbare 'coronaonderzoeken' in de sportwereld. Met elkaar geven deze onderzoeken een beeld van de gevolgen van de coronamaatregelen voor het sport-, speel- en actief beweeggedrag, de organisatie en de financiering van de sport in Nederland. Daarbij gaat de aandacht uit naar sportverenigingen, sportondernemers, ongeorganiseerde sport, topsport, sportevenementen en de ondersteuningsstructuur (sportbonden, NOC*NSF). De rapportage is uitgevoerd door het Mulier Instituut met steun van het ministerie van VWS en in samenwerking met een groot aantal partijen uit de sportsector.

Deze rapportage is de tweede in een reeks monitorrapportages en één van de eerste activiteiten van het nieuw opgerichte kennisconsortium Sport en corona. In het kennisconsortium Sport en corona hebben het Mulier Instituut en Kenniscentrum Sport & Bewegen op verzoek van de uitvoeringsalliantie van het Nationaal Sportakkoord (ministerie van VWS, Vereniging Sport en Gemeenten en NOC*NSF) hun krachten gebundeld. Kenniscentrum Sport & Bewegen heeft het platform Sportencorona ontwikkeld om de beschikbare kennis, data en praktijkvoorbeelden te delen.

1. De financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector

Peter van Eldert

De uitbraak van het coronavirus blijft de Nederlandse economie in zijn greep houden. Al is het economisch beeld half oktober minder negatief, de Nederlandse economie bevindt zich volgens het CBS nog steeds diep in een fase van laagconjunctuur.[1] De nieuwe maatregelen aangekondigd in oktober 2020 zullen fors op de Nederlandse economie drukken en daarmee op de sportsector. De sportsector is op veel punten beperkt in de mogelijkheden om de dagelijkse activiteiten te organiseren.

En de sportsector heeft al de nodige schade geleden. In de eerste monitor Sport en corona[2] werd de totale schade voor de sportsector tot 1 augustus geraamd op zo'n 0,4 tot 0,6 miljard euro. Vervolgens is na 1 augustus niet teruggegaan naar een situatie zoals voor de uitbraak van het coronavirus. Enkele maatregelen zijn in de zomer versoepeld, maar de resterende beperkingen zorgden ervoor dat de sport niet op volle toeren kon draaien. Met het opkomen van de tweede golf zijn de verwachtingen voor de toekomst negatiever geworden.

In deze tweede monitor Sport en corona geven we een actualisatie van de financiële gevolgen van de coronamaatregelen voor de sportsector. Hierbij proberen we, voor zo ver mogelijk, de netto schade voor de sportsector voor het gehele jaar 2020 in kaart te brengen. We hanteren dezelfde definitie voor schade als in de eerste monitor Sport en corona:

$$Netto\ schade = Omzetderving - Kostenbesparing - Tegemoetkoming\ verkregen\ uit\ steunmaatregelen$$

Verder gaan we in op de ontwikkeling van de financiële stromen binnen de sport en hoe de bedrijvigheid in de sport in het najaar van 2020 ervoor staat.

1.1 Financiële stromen

In de eerste monitor Sport en corona is een basis gelegd voor de monitoring van de effecten van de coronamaatregelen op de financiële stromen naar en in de sportsector. Voor deze monitoring is het Brancherapport Sport van KPMG[3] als startpunt gebruikt. Het resulterende model in de eerste monitor Sport en corona gaf de situatie weer van vlak na de eerste golf, een periode waarin de sport de deuren weer kon openen. Samengevat ontstonden de financiële problemen vooral bij consumenten en private partijen. De bijdragen vanuit de verschillende overheden aan de sport bleven naar verwachting vooralsnog grotendeels in stand.

Na de eerste monitor Sport en corona zijn we de zomer ingegaan met de nodige versoepelingen van maatregelen. De meeste sporten konden de sportactiviteiten grotendeels hervatten en de sportkantines konden weer open. De basisregels, met onder andere de anderhalve meter regel, bleven wel van kracht,

[1] CBS (2020), zie: https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/42/economisch-beeld-iets-minder-negatief-half-oktober.

[2] Poel, H. van der & Pulles, I. (red.) (2020). *Monitor Sport en corona. De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector*. Utrecht: Mulier Instituut.

[3] KPMG (2019). *Brancherapport Sport*. Amstelveen: KPMG.

net als beperkingen op groepsgrootte. Hierdoor draaide de sport niet op volle toeren, zoals het voorafgaand aan de coronacrisis deed. De versoepelingen van de maatregelen zorgden er wel voor dat de druk op de sportsector wat minder werd.

Dit had effect op de financiële stromen binnen de Nederlandse breedtesport. Met name bij de sportverenigingen werd het beeld positiever. Waar de contributies in juni 2020 nog relatief onzeker waren, leken deze eind augustus 2020 redelijk stabiel te blijven. De competitie kon in veel sporten starten en trainingen vonden weer doorgang. Verder konden de sportkantines in de zomer open, met inachtneming van de anderhalve meter regel. Hierdoor konden sportverenigingen weer wat inkomsten genereren uit de sportkantine. Dit was nog niet op het niveau van voor de coronacrisis. Tot slot zorgde het herstarten van de sportverenigingen deze zomer ervoor dat de huur die verenigingen betalen voor het gebruik van commercieel geëxploiteerde sportaccommodaties, zoals zwembaden, stabieler werd.

De nieuwe beperkende maatregelen, die vanaf 14 oktober en 4 november 2020 gelden, werpen de sport grotendeels weer terug naar de situatie van juni 2020. Zoals weergegeven in figuur 9.1 is de verwachting dat de financiële stromen op een vergelijkbare manier al dan niet onder druk staan in de komende periode. Hierin blijven vooralsnog de stromen van overheden richting de sport intact, maar in de toekomst kunnen bezuinigingen ook deze stromen onder druk zetten.

Figuur 9.1 Financiële stromen in de Nederlandse breedtesport met risico-indicatie, situatie na de persconferentie van 13 oktober 2020

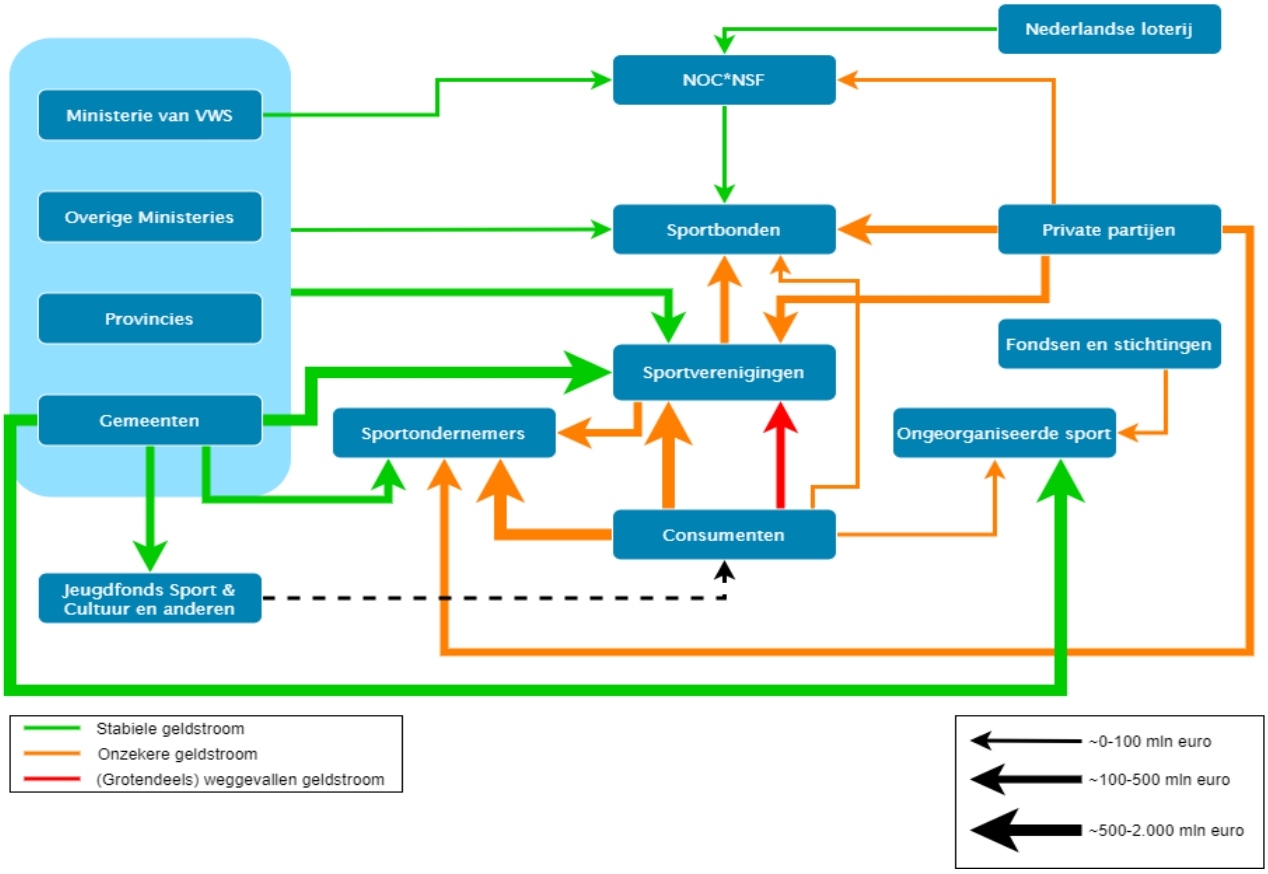

Gemeenten hebben een groot aandeel in de financiële stromen naar de sport, zoals uit figuur 9.1 naar voren komt. Zo bedroegen de netto uitgaven van gemeenten voor sport in 2018 bijna 1,1 miljard euro.[4] Naar verwachting blijft de bijdrage vanuit gemeenten voor 2020 in stand. Sterker nog, gemeenten gaven aan in het begin van de coronacrisis nog meer uit aan de sport door de mogelijkheid om de huren voor sportverenigingen kwijt te schelden (zie ook paragraaf 8.4). Hiermee liepen gemeenten inkomsten mis, maar voor deze misgelopen inkomsten konden gemeenten tot 11 oktober via de TVS regeling[5] een tegemoetkoming van het Rijk aanvragen.

1.2 Bedrijvigheid in de sport

De bedrijvigheid in de sportsector is na de uitbraak van het coronavirus onder druk komen te staan. Uit de Conjunctuurenquête van het CBS kwam al naar voren dat vlak na de uitbraak van het coronavirus de meeste ondernemers in de sector Cultuur, sport en recreatie vreesden voor het voortbestaan van het bedrijf. Begin juli leek weer licht te gloren aan het einde van de tunnel. Waar aan het begin van april 59 procent van de ondernemers in de sector Cultuur, sport en recreatie verwachtte nog maximaal zes maanden de continuïteit van het bedrijf te kunnen garanderen, lag dit aandeel begin juli op slechts 10 procent (figuur 9.2). Ook in augustus, september en oktober leken de ondernemers relatief positief gestemd over het voortbestaan van het bedrijf bij aanhouden van de coronacrisis. Meer dan de helft van de ondernemers in de sector Cultuur, sport en recreatie geeft in september aan de continuïteit te kunnen garanderen voor meer dan twaalf maanden.

De bovenstaande beschrijving gaat in op de ervaring van ondernemers in de overkoepelende sector Cultuur, sport en recreatie. Binnen deze sector valt de specifiekere sector Sport en recreatie. De resultaten vanuit de Conjunctuurenquête van het CBS zijn niet voor alle maanden uitgesplitst naar dit sectorniveau. In de maanden waarvoor dit wel gedaan is schetsen de ondernemers in de sector sport en recreatie een vergelijkbaar beeld als de ondernemers in de overkoepelende sector (figuur 9.2).

[4] Dool, R. van den & Eldert, P. van (2019). *Monitor sportuitgaven gemeenten 2018*. Utrecht: Mulier Instituut.

[5] De regeling wordt later in dit hoofdstuk verder toegelicht, zie paragraaf 9.3.

Figuur 9.2 Voortbestaan bedrijf bij aanhouden coronacrisis volgens ondernemers binnen de sector Cultuur, sport en recreatie en de sector Sport en recreatie, april tot en met september 2020 (in procenten)

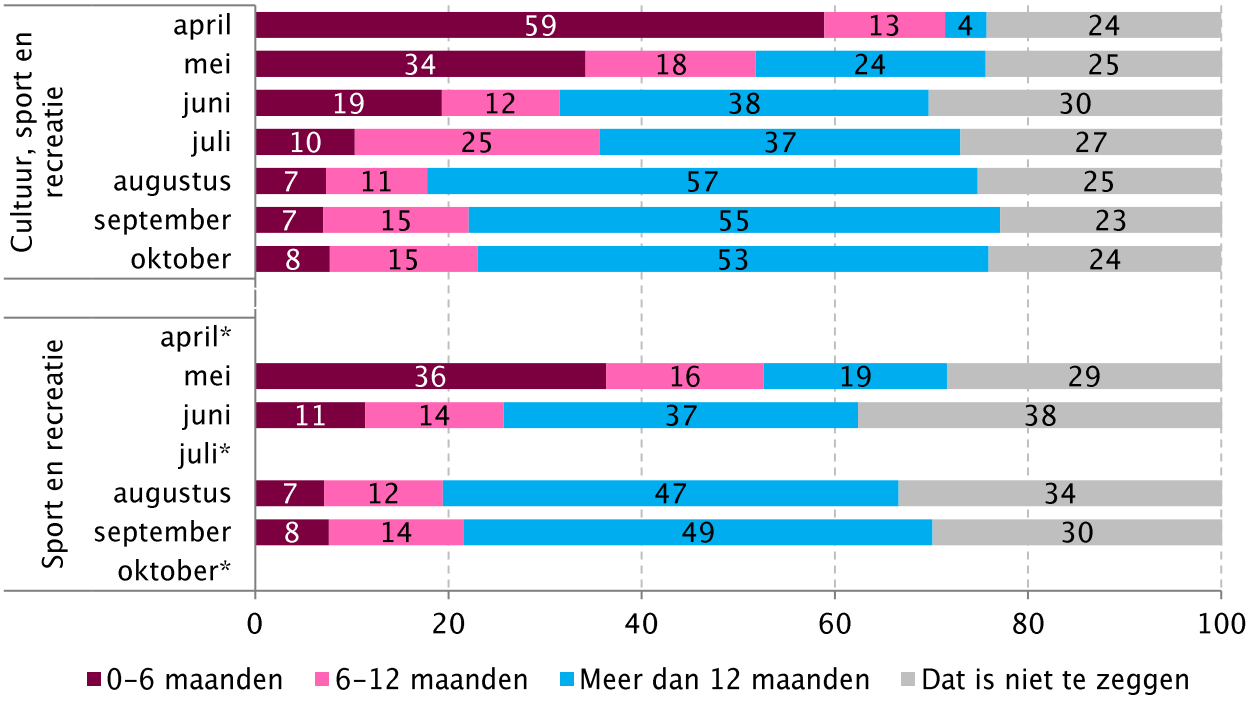

Bron: Conjunctuurenquête CBS, april tot en met oktober 2020. Bewerking: Mulier Instituut.
* In de peilingen van april, juli en oktober is een uitsplitsing naar de sector Sport en recreatie niet mogelijk.

De omzet van bedrijven in de sector Sport (SBI 931 Sport) kreeg volgens de ondernemers vanaf het begin van de coronacrisis gelijk te maken met een krimp. Bijna zeven op de tien ondernemers (69%) gaven in het tweede kwartaal van 2020 aan dat de omzet is afgenomen in de drie voorafgaande maanden (figuur 9.3). Daarbij gaf geen enkele ondernemer aan dat omzet is deze periode steeg. Een kwartaal later (3e kwartaal 2020) geven nog meer ondernemers aan dat de omzet in de drie voorafgaande maanden (april, mei en juni) is afgenomen (82%). Wel zijn er inmiddels ook weer bedrijven die de omzet zien stijgen, al blijft het aandeel bedrijven met 6 procent laag. De stijging in het aandeel bedrijven dat de omzet zag stijgen in de drie voorafgaande maanden zet zich begin kwartaal vier verder door. Ruim 35 procent van de ondernemers zag een stijging in de omzet in de drie voorafgaande maanden. Het aandeel bedrijven met een daling van de omzet is inmiddels flink gedaald naar 40 procent. Hiermee lijkt de omzetontwikkeling aan het begin van het vierde kwartaal voorzichtig weer de goede kant op te gaan.

De personeelssterkte (het aantal werknemers) in de sector Sport is volgens meer bedrijven afgenomen dan toegenomen sinds de uitbraak van het coronavirus. Deze afname is wel pas sinds de meting in het derde kwartaal zichtbaar, 40 procent van de ondernemers geeft aan een afname van de personeelssterkte te ervaren. Dit laat zien dat het personeelbestand later het effect van een crisis voelt dan de omzet. Een daling in de omzet leidt niet gelijk tot ontslagen, maar als de daling aanhoudt en bedrijven hierdoor in financiële problemen komen, leidt dit op de lange termijn wel tot ontslagen. Het vierde kwartaal geeft een vergelijkbaar beeld als het derde kwartaal met betrekking tot de personeelssterkte. Wel lijkt het aandeel bedrijven met een daling in de personeelssterkte iets af te nemen.

Figuur 9.3 Door ondernemers binnen de sportsector (SBI 931 Sport) ervaren veranderingen in de omzet en personeelssterkte in drie voorafgaande maanden, bevraging aan het begin van het kwartaal (in procenten)

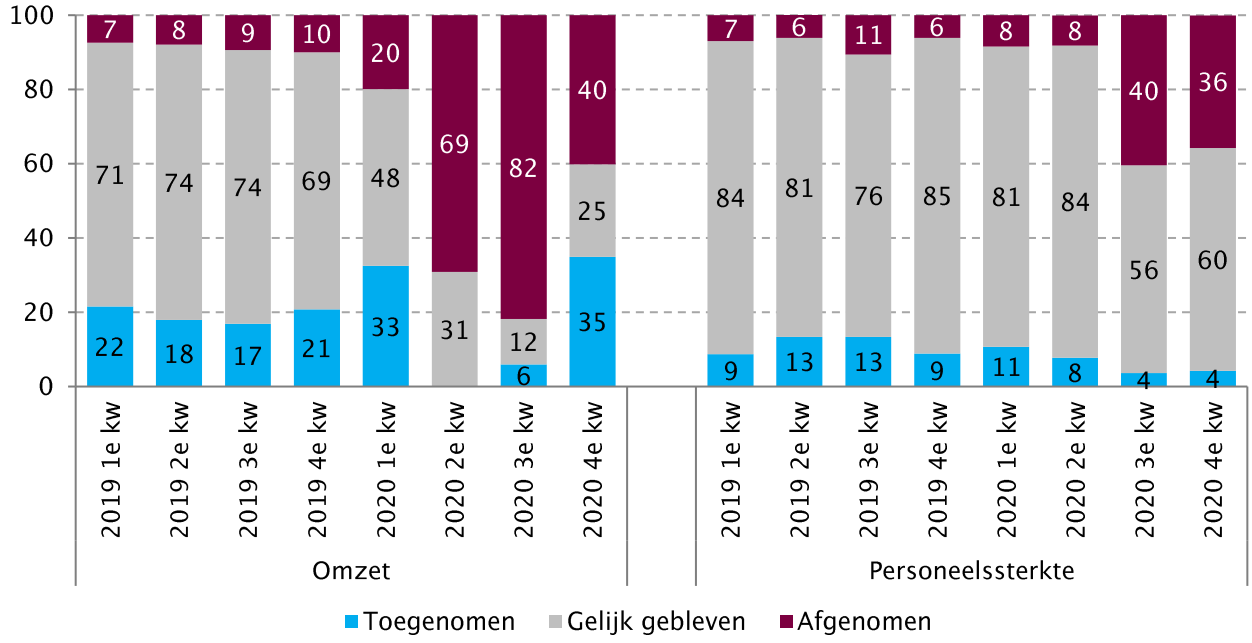

Bron: Conjunctuurenquête CBS, januari, april, juli en oktober 2019, januari, april, juli en oktober 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Aan het begin van het tweede kwartaal (april) van 2020 verwachtten bijna negen op de tien ondernemers in de sector Sport (SBI 931 Sport) dat de omzet zou afnemen in de drie daaropvolgende maanden (figuur 9.4). Deze verwachtingen werden waarschijnlijk mede gestuurd door de ervaren afname in de drie voorafgaande maanden zoals uit figuur 9.3 naar voren kwam. De personeelssterkte zou volgens 43 procent van de ondernemers in het tweede kwartaal afnemen. Overigens verwachtte geen enkele ondernemer een stijging in zowel de omzet als de personeelssterkte. Drie maanden later, aan het begin van het derde kwartaal van 2020, zijn de verwachtingen aanmerkelijk positiever. Hoewel in de drie voorafgaande maanden bij 82 procent van de ondernemers de omzet al afnam (figuur 9.3), verwacht 40 procent dat ook in de volgende drie maanden een krimp van de omzet zal plaatsvinden (figuur 9.4). Een vergelijkbaar aandeel ondernemers verwacht daarentegen een stijging in de omzet. Voor de personeelssterkte verwacht een op de zeven ondernemers een stijging en het grootste deel (61%) dat de personeelssterkte de komende drie maanden gelijk zal blijven. Deze positievere verwachting slaat echter in het vierde kwartaal weer om. Mogelijk mede gestuurd door de verscherping van de coronamaatregelen midden oktober stijgt voor zowel de omzet als de personeelssterkte het aandeel bedrijven dat in de komende drie maanden een daling verwacht. Ondernemers leken na de zomer dus relatief positief vooruit te kijken, maar het beeld richting de winter wordt nu minder rooskleurig voorzien.

Figuur 9.4 Verwachtingen ondernemers binnen de sportsector (SBI 931 Sport) over de omzet en personeelssterkte voor de komende drie maanden, bevraging aan het begin van het kwartaal (in procenten)

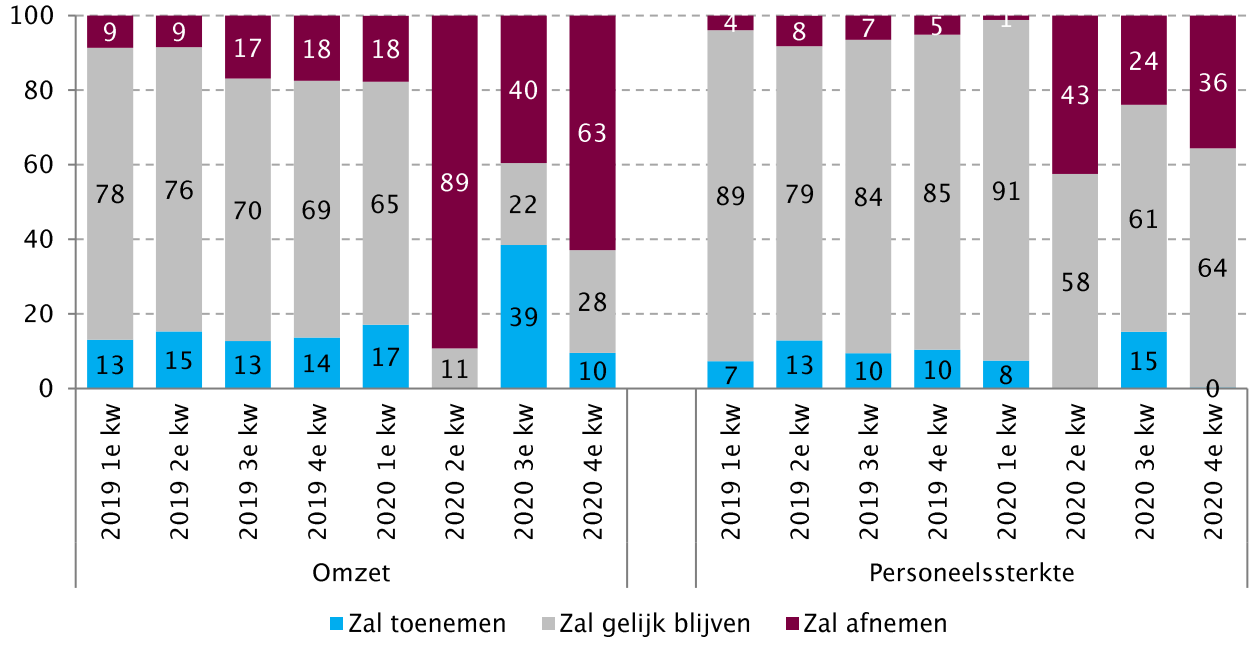

Bron: Conjunctuurenquête CBS, januari, april, juli en oktober 2019, januari, april, juli en oktober 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Meer dan drie kwart (78%; figuur 9.5) van de ondernemers in de sector Cultuur, sport en recreatie geeft aan dat het bedrijfsresultaat over het eerste halfjaar van 2020 negatief zal uitkomen (een verlies). Hoe groot deze verliezen zijn komt uit de gepresenteerde cijfers niet naar voren maar dat de sector hard geraakt wordt is duidelijk. Zeker als dit vergeleken wordt met andere sectoren. In de horecasector (SBI I Horeca) geeft een vergelijkbaar aandeel (77%; niet in figuur) ondernemers aan verlies te lijden over het eerste halfjaar, maar in de overige sectoren ligt dit aandeel aanmerkelijk lager. Landelijk ligt dit aandeel slechts op 27 procent (niet in figuur).

Figuur 9.5 Bedrijfsresultaat over het eerste halfjaar van 2020 volgens ondernemers binnen

de sector Cultuur, sport en recreatie (in procenten)

Bron: Conjunctuurenquête CBS, juli 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Ondanks de eerder genoemde financiële tegenslagen voor bedrijven in de sportsector en angst voor het voortbestaan, heeft de uitbraak van het coronavirus tot op heden nog niet geleid tot een stijging in het

aantal faillissementen in de sportsector (figuur 9.6). Sterker nog, in augustus meldde het CBS zelfs het laagste aantal faillissementen op landelijk niveau in de afgelopen 21 jaar.[6]

Figuur 9.6 Ontwikkeling aantal faillissementen, totaal voor Nederland en binnen de sportsector, per maand (in absolute aantallen)

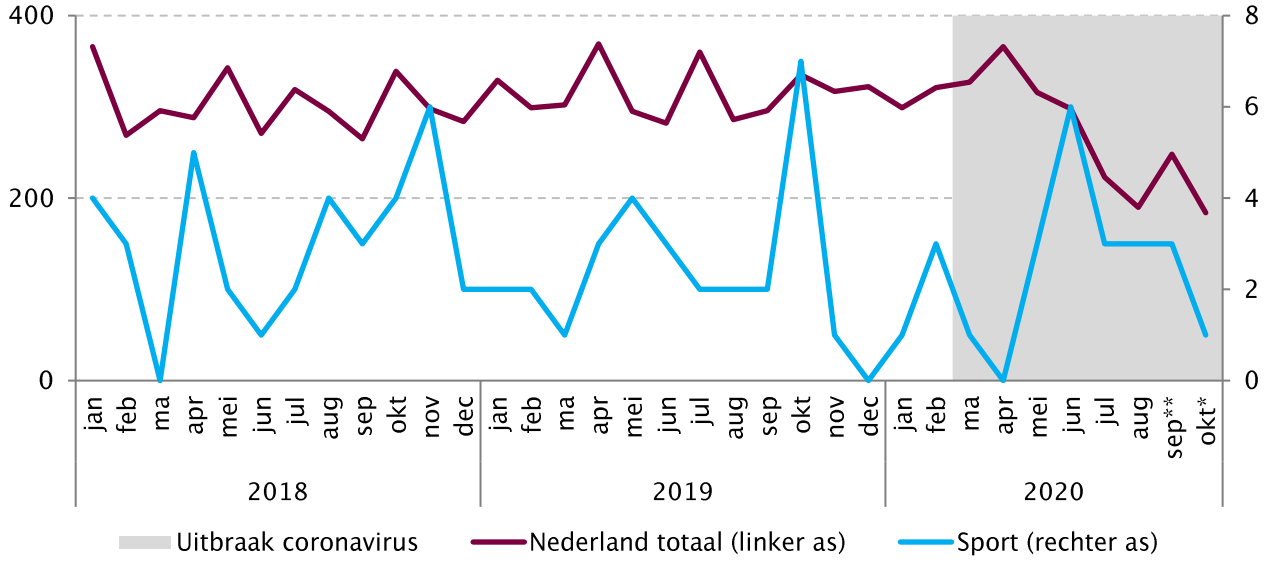

Bron: CBS, september 2020. Bewerking: Mulier Instituut.
* Voorlopige cijfers.
** Nader voorlopige cijfers.

Bedrijven in Nederland en specifiek in de sportsector lijken dus vooralsnog niet gelijk om te vallen als gevolg van de coronacrisis. Dit betekent niet dat alle banen behouden blijven. Het landelijke werkloosheidspercentage is sinds de uitbraak van het coronavirus enorm gestegen (figuur 9.7). Sinds begin 2014 daalde het aantal werklozen, maar sinds maart 2020 is het aantal werklozen in Nederland met 140 duizend gestegen (niet in figuur). Dit vertaalt zich in september 2020 tot een werkloosheidspercentage (werkloze beroepsbevolking[7] als percentage van de totale beroepsbevolking) van 4,4 procent (figuur 9.7).

[6] CBS (2020), zie: https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/37/laagste-aantal-faillissementen-in-21-jaar-tijd.

[7] Omvat het aantal personen die geen betaald werk hebben, recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.

Figuur 9.7 Werkloze beroepsbevolking als percentage van de totale beroepsbevolking (werkloosheidspercentage), Nederlandse bevolking 15 tot 75 jaar

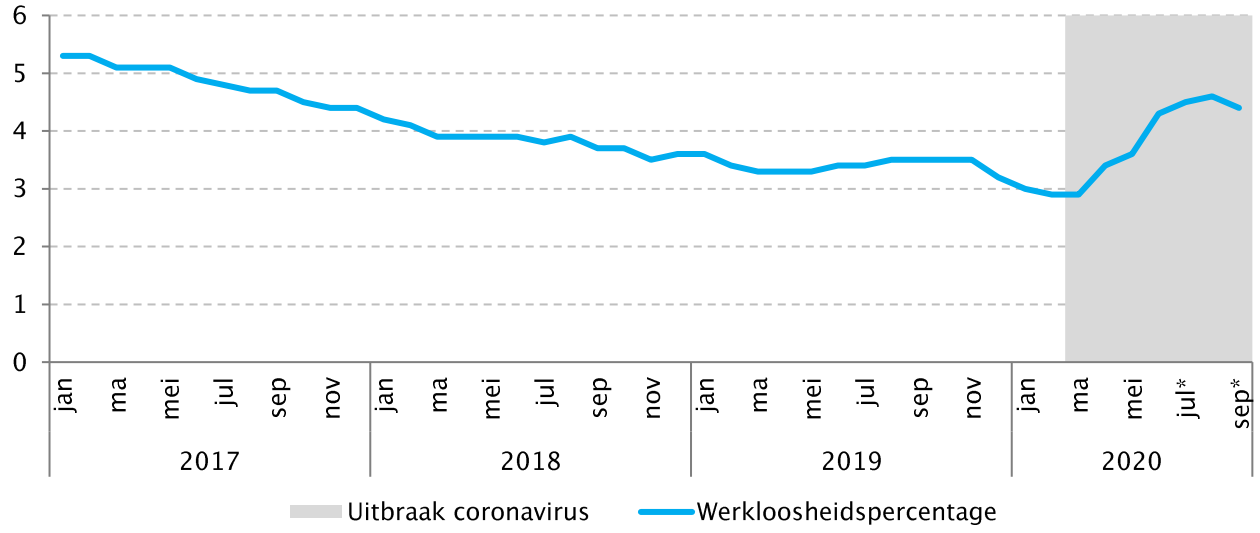

Bron: CBS, september 2020. Bewerking: Mulier Instituut.
* Voorlopige cijfers.

Doordat in de definitie van werkloosheid ook de factor meespeelt dat iemand werkzoekend moet zijn om als werkloze gezien te worden, hoeft een stijgen van het werkloosheidspercentage niet per definitie een-op-een door te vertalen in een daling in het aantal werkzame personen. Desondanks ligt het wel in de lijn der verwachting dat het aantal werkzame personen terugloopt als de werkloosheid stijgt. Vooralsnog komt dit beperkt naar voren uit de cijfers, mede omdat cijfers voor het derde kwartaal van 2020 nog ontbreken. Wel lijkt zowel het aantal werkenden met een sportberoep[8] als het totaal aantal werkenden in Nederland licht te dalen in het tweede kwartaal van 2020 (figuur 9.9). In dit tweede kwartaal van 2020 hebben zo'n 43 duizend mensen een sportberoep.

[8] Gedefinieerd met ISCO code 012 Sportinstructeurs.

Figuur 9.9 Aantal werkzame personen met een sportberoep, per kwartaal in indexcijfers (2015 1e kwartaal=100)

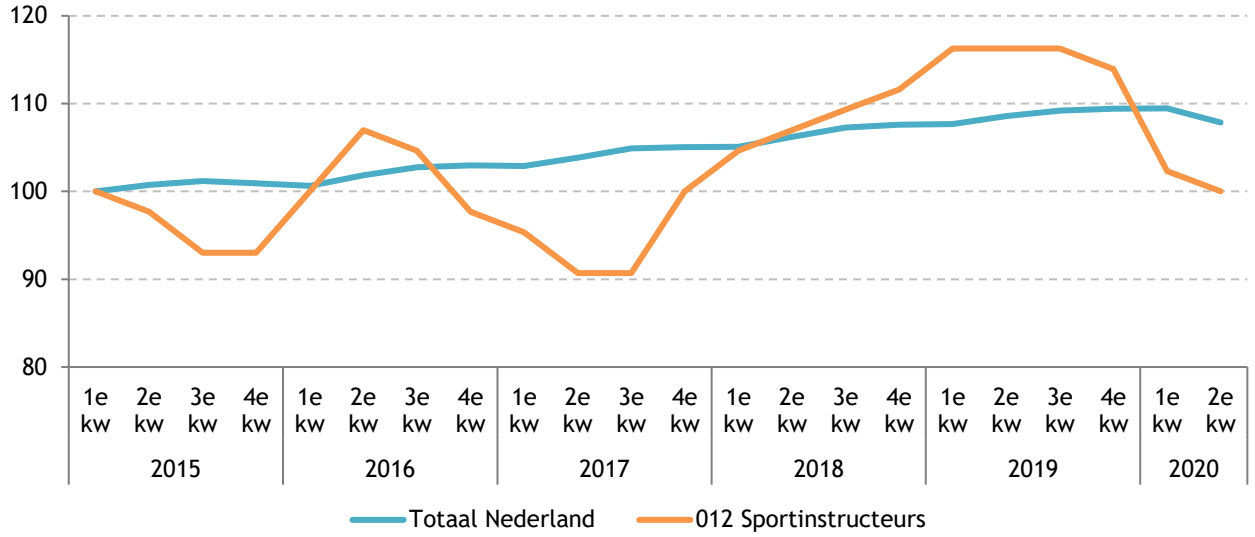

Bron: CBS, augustus 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Naast de stijging van de werkloosheid en de lichte daling in het aantal werkenden, blijken ook de openstaande vacatures negatief beïnvloed te worden door de coronacrisis. De vacaturegraad, aantal openstaande vacatures per duizend banen, is voor zowel de sector Cultuur, sport en recreatie, als Nederland als geheel afgenomen (figuur 9.10).

Figuur 9.10 Ontwikkeling vacaturegraad Nederland totaal en in de sector Cultuur, sport en recreatie, per kwartaal (aantal openstaande vacatures per duizend banen)

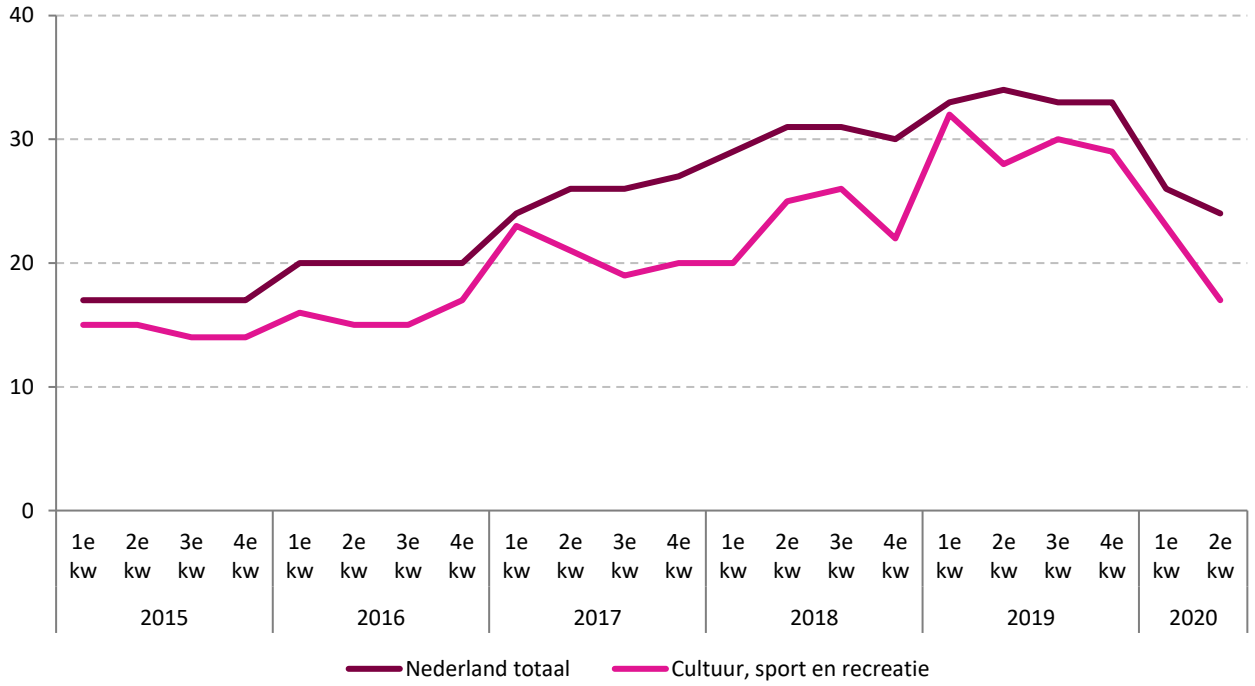

Bron: CBS, augustus 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

1.3 Steunmaatregelen

In verband met de financiële gevolgen van de coronacrisis heeft de overheid een aantal steunmaatregelen doorgevoerd of voorbereid. Het voornaamste doel van deze steunmaatregelen is om banen en inkomens te beschermen. Zoals in paragrafen 9.1 en 9.2 naar voren kwam zijn deze flink onder druk komen te staan door de coronacrisis, dus in veel sectoren zijn de steunmaatregelen hard nodig.

In bijlage 2 wordt een overzicht en uitgebreide beschrijving gegeven van de steunmaatregelen die relevant zijn voor de sportsector. Dit overzicht omvat generieke steunmaatregelen (steunmaatregelen die naast de sport ook voor andere sectoren gelden), en steunmaatregelen die specifiek voor de sport getroffen zijn.

Generieke maatregelen

De generieke steunmaatregelen waarvoor bedrijven en individuen (in het geval van de Tozo) binnen de sportsector in aanmerking komen zijn:

- Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW)
- Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS)
- Tegemoetkoming Vaste Lasten MKB (TVL)
- Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo)

Daarnaast zijn verschillende belastingmaatregelen, garantie- en kredietregeling opgesteld. In deze paragraaf worden de maatregelen kort beschreven en indien beschikbaar worden relevante gegevens gepresenteerd.

NOW

De NOW is in het leven geroepen als tegemoetkoming in de loonkosten voor bedrijven die als gevolg van de coronacrisis een omzetverlies verwachten. Bedrijven in de sportsector komen in aanmerking voor de NOW regeling. In de eerste twee perioden van de NOW (NOW 1.0 en NOW 2.0) lag het minimale omzetverlies die als voorwaarde werd gesteld bij de regeling op 20 procent over een periode van drie maanden. In de NOW 3.0 stijgt dit percentage naar minimaal 30 procent in het tweede subsidieblok van de NOW 3.0. Daarnaast zijn er nog enkele andere punten gewijzigd in de NOW regeling, zoals de ontslagboete. Deze wijzigingen zijn terug te lezen in bijlage 2.

De NOW 1.0 gold voor de periode maart, april en mei 2020 en was tot 5 juni 2020 aan te vragen. Op 10 juli 2020 publiceerde het UWV vervolgens een register met een aantal gegevens van de bedrijven die een voorschot hebben ontvangen in het kader van de NOW 1.0.[9] Het CBS zoomt in een aanvullende tabel specifiek in op de bedrijven in de sport die gebruikmaken van de NOW 1.0. In totaal vroegen 4.280 bedrijven in de sportsector een NOW 1.0 subsidie aan (tabel 9.2). Dit houdt in dat zo'n 12 procent van de bedrijven in de sportsector een aanvraag heeft gedaan. Hiermee lag het aandeel dat een aanvraag deed hoger dan het landelijke aandeel. In totaal werd 151 miljoen euro uitgekeerd aan NOW 1.0 subsidies aan bedrijven in de sport. In bijlage 2 (tabel B2.3) staat een overzicht van de aanvragen per SBI code. Vanaf woensdag 7 oktober kunnen werkgevers overigens een aanvraag indienen voor de definitieve subsidievaststelling. Op basis van het feitelijke omzetverlies wordt gekeken of er nog een nabetaling of terugvordering moet plaatsvinden. De in tabel 9.2 gepresenteerde cijfers kunnen kortom nog veranderen.

[9] UWV (2020). Zie: https://www.uwv.nl/overuwv/pers/persberichten/2020/register-met-informatie-over-ontvangers-now-1-0-online.aspx

Tabel 9.2 Aantal aanvragen van de NOW 1.0 en uitbetaalde NOW 1.0 subsidies, totaal binnen sportsector en totaal binnen Nederland (in euro's)

	Totaal Sport	Totaal Nederland
Totaal aantal bedrijven (in absolute aantallen)	36.240	1.871.415
Aantal bedrijven met NOW 1.0 (in absolute aantallen)	4.280	120.970
Percentage bedrijven met NOW 1.0 (in procenten)	12%	6%
Uitbetaalde NOW 1.0 subsidies (in miljoenen euro's)	€ 151	€ 7.894

Bron: CBS/UWV, 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

De NOW 2.0 gold van 1 juni tot 1 oktober 2020 en aanvragen konden tot en met 31 augustus geplaatst worden. Volgens cijfers van het CBS is er minder gebruik gemaakt van de NOW 2.0 dan de NOW 1.0 (tabel 9.3). Binnen de sportsector maakten 1.910 bedrijven gebruik van de NOW 2.0 (5% van de bedrijven). In totaal werd daarmee 71 miljoen euro steun ontvangen binnen de sport vanuit de NOW 2.0 regeling. In bijlage 2 (tabel B2.4) staat een overzicht van de aanvragen per SBI code.

Tabel 9.3 Aantal aanvragen van de NOW 2.0 en uitbetaalde NOW 2.0 subsidies, totaal binnen sportsector en totaal binnen Nederland (in euro's)

	Totaal Sport	Totaal Nederland
Totaal aantal bedrijven (in absolute aantallen)	36.240	1.871.415
Aantal bedrijven met NOW 2.0 (in absolute aantallen)	1.910	54.100
Percentage bedrijven met NOW 2.0 (in procenten)	5%	3%
Uitbetaalde NOW 2.0 subsidies (in miljoenen euro's)	€ 71	€ 3.603

Bron: CBS/UWV, 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

De NOW 3.0 is sinds 1 oktober van kracht en loopt, over drie subsidieblokken van drie maanden, tot en met 30 juni 2021. Cijfers over de NOW 3.0 zullen in een latere monitor Sport en corona worden opgenomen indien beschikbaar.

TOGS

De TOGS was een eenmalige tegemoetkoming voor specifieke groepen ondernemers[10], waaronder ondernemers in de sportsector, die door de coronamaatregelen werden getroffen. Bij een omzetverlies van minimaal 4.000 euro over de periode 16 maart tot en met 15 juni 2020 en over dezelfde periode ten minste 4.000 euro aan vaste lasten kregen de ondernemers een tegemoetkoming van 4.000 euro. In totaal werden 16.455 aanvragen toegekend aan ondernemers binnen de sportsector (tabel 9.4). Hiermee ontvingen de organisaties in de sportsector in totaal 65,8 miljoen euro aan uitbetaalde TOGS subsidies. In bijlage 2 (tabel B2.5) staat een overzicht van de aanvragen per SBI code.

Tabel 9.4 Aantal toegekende TOGS aanvragen en uitbetaalde TOGS subsidies, totaal binnen sportsector (in euro's)

	Totaal sport
Toegekende TOGS aanvragen (in absolute aantallen)	16.455
Uitbetaalde TOGS subsidies (in miljoenen euro's)	€ 65,8

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), 8 juni 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

TVL

Om mkb-bedrijven en zzp'ers te helpen bij het betalen van (een deel) van hun vaste lasten is de TVL regeling in het leven geroepen. De tegemoetkoming van minimaal 1.000 euro en maximaal 50.000 euro is voor bedrijven die meer dan 30 procent van hun omzet hebben verloren in de periode juni, juli, augustus en september 2020 door de coronacrisis. Dezelfde getroffen sectoren uit de TOGS-regeling komen in aanmerking voor de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL). Met de regeling wordt maximaal 50 procent van de vaste lasten vergoed. Voor de berekening van de subsidie wordt de volgende formule gehanteerd:

$$Normale\ omzet * Omzetverlies\ in\ \% * Aandeel\ vaste\ lasten\ in\ \% * 50\% = Hoogte\ TVL\ subsidie$$

Deze eerste ronde van de TVL (TVL-1) was tot en met 30 oktober 2020 aan te vragen en gold dus over de periode juni tot en met september 2020. Inmiddels is de TVL verlengd tot en met 30 juni 2021. In deze TVL-2 is voor drie subsidieblokken van ieder drie maanden de tegemoetkoming aan te vragen.

[10] Lijst van branches en sectoren die in aanmerking komen voor de TOGS regeling. https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/togs/vastgestelde-sbi-codes-0.

Tabel 9.5 Aantal toegekende TVL–1 aanvragen en toegekende TVL–1 subsidies, totaal binnen sportsector

	Totaal sport
Toegekende TVL–1 aanvragen (in absolute aantallen)	2.922
Toegekende TVL–1 subsidies (in miljoenen euro's)	€ 27

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), 6 november 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

In totaal zijn er voor de TVL-1 2.922 aanvragen toegekend aan bedrijven binnen de sportsector (tabel 9.5). Deze aanvragen komen overeen met zo'n 27 miljoen euro aan toegekende steun vanuit de TVL-1 regeling. Naast de toegekende aanvragen zijn nog 173 aanvragen in behandeling (niet in tabel). In bijlage 2 (tabel B2.6) staat een overzicht van de aanvragen per SBI code.

Tozo

Om zelfstandig ondernemers die als gevolg van de coronacrisis in financiële problemen komen te ondersteunen, is de Tozo-regeling opgesteld. Zelfstandig ondernemers die doorgaans werkzaam zijn in de sportsector kwamen hiervoor in aanmerking. De regeling biedt een inkomensondersteuning tot het sociaal minimum, steeds over periodes van een aantal maanden. De Tozo is inmiddels vier keer verlengd. Tozo 1 liep van maart tot en mei 2020 en was aan te vragen tot en met 31 mei 2020. Tozo 2 had betrekking over de periode juni tot en met september 2020 en was tot en met 30 september 2020 aan te vragen. Tozo 3 en Tozo 4 zullen vervolgens de periode 1 oktober 2020 tot en met 30 juni 2021 in twee delen voor hun rekening nemen.

De beschikbare data laten het niet toe een uitsplitsing te maken van uitkeringen van de Tozo-regeling voor de sportsector.

Belasting–, garantie– en kredietregelingen

Bedrijven in de sportsector kunnen gebruik maken van verschillende belasting-, garantie- en kredietregelingen (zie bijlage 1). De effecten van deze regelingen zullen niet voor elke regeling even makkelijk te kwantificeren zijn.

Specifieke maatregelen voor de sport

Naast de generieke steunmaatregelen hebben verschillende organisaties ook specifieke maatregelen aangekondigd voor de sport (bijlage 2).

Op 18 mei 2020 kondigde het ministerie van VWS aan 110 miljoen beschikbaar te stellen voor sportverenigingen. Deze steunmaatregel was vooral bedoeld om de huisvestingskosten voor verenigingen zoveel mogelijk kwijt te schelden. Van de 110 miljoen zou 90 miljoen ten goede komen van verenigingen die huren bij de gemeenten. Gemeenten konden voor de periode van 1 maart tot 1 juni 2020 de huren kwijtschelden en zouden hier later voor gecompenseerd worden. De overige 20 miljoen was bedoeld voor sportverenigingen met een eigen accommodatie.

Inmiddels is dit steunpakket van VWS verwerkt in twee regelingen:

- Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties COVID-19 (TVS)
- Tegemoetkoming amateursportorganisaties COVID-19 (TASO)

Nu sinds de persconferentie van 13 oktober 2020 nieuwe coronamaatregelen van kracht zijn, heeft het kabinet aangekondigd het sportspecifieke pakket aan te passen en opnieuw open te stellen voor de

periode 1 oktober tot en met 31 december 2020.[11] De uitvoering van dit nieuwe pakket zal erop gericht zijn om de nieuw ontstane financiële schade van amateursportverenigingen te compenseren. Het beschikbare budget voor de TVS en TASO is, zoals later in dit hoofdstuk naar voren komt, niet geheel opgegaan. Het kabinet zet deze onderbesteding uit de TVS en TASO in om het nieuwe sportspecifieke pakket te financieren, wat overeenkomt met 60 miljoen euro.

TVS

De TVS is een uitwerking van de 90 miljoen die ingezet zou worden om de huisvestingskosten voor verenigingen zoveel mogelijk kwijt te schelden. Gemeenten, sportbedrijven of particuliere verhuurders konden tot 14 oktober 2020 een tegemoetkoming aanvragen voor de in de periode van 1 maart 2020 tot 1 juni 2020 misgelopen huurinkomsten als gevolg van de kwijtschelding van de huren voor sportverenigingen. Een gemeente, sportbedrijf of particuliere verhuurder komt in aanmerking voor een tegemoetkoming indien de huur ten laste van de amateursportorganisatie daadwerkelijk is kwijtgescholden gedurende de periode van 1 maart 2020 tot 1 juni 2020. Daarnaast kan slechts eenmaal gebruikt gemaakt worden van deze regeling.

De TVS is inmiddels afgesloten maar de aanvragen zijn nog niet uitbetaald. Definitieve aantallen aanvragen of uitbetaalde bedragen zijn daarom nog niet beschikbaar. Wel kan er een voorlopige stand van zaken gegeven worden over de aanvragen, met voorlopige bedragen. In totaal is een bedrag van 47,1 miljoen euro aangevraagd voor de TVS, verdeeld over 1.285 aanvragen (tabel 9.6). Hiermee is iets meer dan de helft van het beschikbare budget daadwerkelijk aangevraagd (53%; niet in tabel). Meer dan de helft van het aangevraagde bedrag werd door gemeenten aangevraagd (€26,6 miljoen, 56%). De meeste aanvragen kwamen vanuit particuliere verhuurders, in totaal 676 aanvragen (53% van het totale aantal aanvragen).

Tabel 9.6 Aantal aanvragen voor de TVS en aangevraagde TVS subsidiebedragen, naar type verhuurder (voorlopige cijfers)

	Totaal	Gemeente	Particulier verhuurder	Sportorganisatie
Totaal aangevraagde bedrag (in miljoenen euro's)	**€ 47,1**	€ 26,6	€ 10,7	€ 9,8
Aantal aanvragen (in absolute aantallen)	**1.285**	302	676	307

Bron: VWS Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 15 oktober 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

TASO

De TASO is met name bedoeld voor sportverenigingen die niet (voldoende) gebruik kunnen maken van de reeds getroffen generieke steunmaatregelen, zoals de NOW. Voor veel sportverenigingen bleek het namelijk niet mogelijk om te voldoen aan de voorwaarden uit de regelingen of bleek de financiële tegemoetkoming onvoldoende om de sportverenigingen te helpen. Twee groepen kwamen in aanmerking voor de regeling:

- Groep 1: Sportverenigingen met of zonder een sportaccommodatie in eigendom en doorlopende lasten van meer dan € 500 en minder dan € 4.000 in een van de periodes.

[11] Rijksoverheid (2020). Zie: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-financiele-regelingen/documenten/kamerstukken/2020/10/27/kamerbrief-over-aanvullingen-op-steun--en-herstelpakket

- Groep 2: Sportverenigingen met een sportaccommodaties in eigendom en doorlopende lasten van ten minste € 8.000 in een van de periodes, na aftrek van een ontvangen tegemoetkoming op grond van de TOGS of TVL.

De vergoeding binnen de TASO is voor sportverenigingen in categorie A maximaal € 7.000, verdeeld over twee perioden (maximaal € 3.500 per periode). Voor sportverenigingen in categorie B is de vergoeding maximaal € 12.000, wederom verdeeld over twee perioden (maximaal €6.000 per periode). In totaal is € 44,5 miljoen beschikbaar.

De TASO kon tot 11 oktober 2020 aangevraagd worden. In totaal zijn 4.361 aanvragen gedaan voor in totaal zo'n 25,3 miljoen euro (tabel 9.7). Ruim de helft van het beschikbare budget is hiermee aangeroepen (57%; niet in tabel). Met name voetbal (€ 10,7 miljoen), tennis (€4 ,2 miljoen) en andere veldsport in teamverband (SBI code 93.12.2; € 2,8 miljoen) hadden een groot aandeel in het aangevraagde bedrag van de TASO. Dit is niet vreemd aangezien sportverenigingen binnen deze sporttakken vaker over een eigen sportaccommodatie beschikken, daarmee onder groep 2 vallen en het in deze groep om de grotere bedragen gaat.

Tabel 9.7 Aantal aanvragen voor de TASO en aangevraagde TASO subsidie bedragen

	Totaal
Totaal aangevraagde bedrag (in miljoenen euro's)	**€ 25,3**
Aantal aanvragen (in absolute aantallen)	**4.361**

Bron: Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I), 12 oktober 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Borgstelling Noodkrediet Stichting Waarborgfonds Sport

Stichting Waarborgfonds Sport (SWS) kan met ingang van 1 mei borgstellingen verstrekken voor zogenoemde noodkredieten. Dat zijn leningen die specifiek bedoeld zijn voor het opvangen van de financiële schade die sportorganisaties hebben geleden als gevolg van de sluiting van de sportclubs als maatregel tegen de verspreiding van het coronavirus. Verenigingen kunnen hiermee leningen aanvragen van de bank, waarbij SWS borg staat.

Een navraag bij SWS leert dat tot nu toe slechts twee borgstellingen voor noodkredieten zijn verleend. Dit geeft een voorzichtige indicatie dat sportverenigingen voorlopig nog niet te kampen hebben met liquiditeitsproblemen. De mogelijkheid tot borgstelling bij SWS blijft openstaan.

Compensatie voor schade bij zwembaden en ijsbanen

Ten tijde van het opstellen van deze tweede monitor Sport en corona vindt overleg plaats tussen betrokkenen (gemeenten, exploitanten) en de ministeries van VWS en Financiën over een compensatieregeling voor zwembaden en ijsbanen. Bij beide typen accommodaties is er een grote verscheidenheid van exploitatievormen, variërend van exploitatie door de gemeente tot exploitatie door sportondernemers. Wel is het zo dat ook bij de exploitatie door sportondernemers gemeenten hier bijna altijd aan bijdragen door een exploitatiesubsidie.

1.4 Financiële gevolgen voor de sport

Net zoals in de eerste monitor Sport en Corona sluiten we dit hoofdstuk af met een schatting van de financiële schade voor de sport als gevolg van de coronacrisis. Hiervoor hanteren we weer de volgende berekening voor netto schade:

$$Netto\ schade = Omzetderving - Kostenbesparing - Tegemoetkoming\ verkregen\ uit\ steunmaatregelen$$

De schatting van de omzetderving voor de sportsector tot 1 augustus 2020 kwam in de eerste monitor Sport en corona uit op 1,5 miljard euro. Over dezelfde periode zou de kostenbesparing naar schatting tussen de 423 en 556 miljoen euro liggen en naar schatting zou de sport tussen de 339 en 470 miljoen euro aan steunmaatregelen ontvangen. De resulterende directe schade schatten we daarmee destijds in als liggend tussen 0,4 en 0,6 miljard euro. Dit was een (in)schatting op basis van de beschikbare kennis eind juni 2020. De daadwerkelijke schade voor de sport als gevolg van de coronacrisis wordt pas op een later moment zichtbaar.

Inmiddels zijn we enkele maanden verder en maken we opnieuw de balans op. Op veel punten moeten we dit nog steeds doen op basis van schattingen maar op een aantal punten kunnen al gerealiseerde bedragen worden opgenomen, met name bij de steunmaatregelen.

Omzetderving en kostenbesparing breedtesport

Tabel 9.8 vat, op basis van de bevindingen in voorgaande hoofdstukken, onze schatting van het omzetverlies en de kostenbesparing voor de breedtesport samen.

Tabel 9.8 Geschatte omzetderving en kostenbesparing voor de breedtesport als gevolg van de coronamaatregelen, voor het jaar 2020 (in miljoenen euro's)

	Omzetderving	Kostenbesparing
Verenigingen	230	121
Sportondernemers	1.172	194
Gemeenten	54	3
Sportbonden	66	25 – 35
Totaal voor het hele kalenderjaar 2020	**1.522**	**343 – 353**

Sportverenigingen

In hoofdstuk 3 van deze rapportage hebben we een schatting gemaakt van de omzetderving voor sportverenigingen voor het hele jaar 2020. Gemiddeld verwachten verenigingen voor het kalenderjaar 2020 een omzetderving van 19 procent van hun begrote omzet voor 2020. Om vervolgens een totaal schatting te maken voor alle verenigingen, is dit percentage op de totale jaarlijkse baten van de sportclubs (1,21 miljard euro; CBS Statline) volgens cijfers van het CBS gelegd. Deze schatting komt uit op een omzetderving van 230 miljoen euro voor heel 2020 (tabel 9.8). Daarnaast verwachten sportverenigingen te kunnen bezuinigen op de kosten, gemiddeld 10 procent. Doorgerekend op de totale lasten voor sportclubs volgens het CBS komt de kostenbesparing in 2020 dan uit op zo'n 121 miljoen euro.

De omzetderving komt aanmerkelijk lager uit dan de schatting die in de eerste monitor Sport en corona voor verenigingen tot 1 augustus 2020 naar voren kwam. Destijds schatten we de omzetderving op zo'n 339 miljoen euro. Daarbij plaatsten we echter ook de kanttekening dat de geschatte inkomstenderving naar verwachting de maximale omzetderving zou zijn. De schatting uit de eerste monitor kwam namelijk voort uit een peiling onder sportverenigingen van begin april. Het was het hoogtepunt van de eerste golf en veel was nog onduidelijk waardoor het lastig was voor verenigingen om in te schatten wat de financiële gevolgen zouden zijn. Daarbij was er door de onzekerheid over de toekomst misschien zelfs wat paniek onder de verenigingen over wat de komende maanden zouden brengen. De huidige schatting is gebaseerd op een peiling van begin oktober. Hierdoor kunnen verenigingen terugkijken naar de periode voor oktober en mogelijk een realistischere schatting maken. Daarnaast heeft men in de eerste golf gezien wat het effect van het tijdelijk sluiten van de sport is. Hierdoor kunnen verenigingen mogelijk ook beter het effect van de nieuwe maatregelen inschatten.

Sportondernemers

In hoofdstuk 4 wordt op basis van cijfers van het Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS) een schatting gemaakt van de omzetderving en kostenbesparing voor sportondernemers over heel 2020. In totaal voor de gehele groep sportondernemers komt de omzetderving in 2020 uit op 1,2 miljard euro (tabel 9.8). Vergeleken met de omzetcijfers uit 2019 is dat een omzetderving van zo'n 32 procent. Met name fitnesscentra en yogacentra hebben een flink aandeel in de absolute omzetderving. Procentueel gezien valt de omzetderving echter voor andere groepen sportondernemers hoger uit, zoals voor buitensportbedrijven en budosportscholen. Aan de ene kant zijn er meer sportondernemers dan die vertegenwoordigd door de POS, en zou het omzetverlies groter kunnen zijn dan 1,2 miljard euro. Aan de andere kant gaan we er vanuit dat het omzetverlies geschat op basis van de POS-cijfers een maximum is. Beide afwegende rekenen we nu verder met een omzetverlies van 1,2 miljard euro bij de sportondernemers.

De kostenbesparing voor 2020 komt onder de sportondernemers uit op 194 miljoen euro. Ten opzichte van de omzet van 2019 is dat 5 procent.

De schattingen van het omzetverlies en de te bereiken kostenbesparingen zijn hoger dan die voor de periode tot 1 augustus, gepresenteerd in de eerste monitor Sport en corona. Die waren 815 miljoen omzetverlies en respectievelijk 122-204 miljoen aan kostenbesparingen. Het omzetverlies wordt ruwweg de helft hoger ingeschat, hetgeen voor de hand ligt omdat de periode waarin de maatregelen gelden verdubbelt. Dat het omzetverlies dan niet ook verdubbelt kan grotendeels worden verklaard door het feit dat iets eerder dan oorspronkelijk verwacht de sportondernemers hun deuren weer konden openen, en vooral doordat een aantal grote branches, zoals golf en fitness, in de tweede golf minder hard worden getroffen dan in de eerste golf, toen werkelijk alles geheel stillag.

Gemeenten

In hoofdstuk 8 zijn we ingegaan op de rol van gemeenten bij de ondersteuning van de sport. Wij gaan er voor 2020 vanuit dat de gemeenten de begrote directe en indirecte subsidies aan de sport verstrekken, hetgeen de groene pijlen in de diverse figuren van de financiële stromen in de sport verklaart. Bij zwembaden en ijsbanen speelt dat gemeenten deels zelf exploitant zijn, of bijdragen aan de exploitatie door middel van een exploitatiesubsidie. Omdat de 'normale' exploitatie bijna nooit in de zwarte cijfers komt als er geen gemeentelijke exploitatiesubsidie is, beschikken zwembaden en ijsbanen normaal gesproken niet over buffers van enige omvang. Zwembaden en ijsbanen zullen daarom voor het deel van het omzetverlies dat ze niet kunnen compenseren met de beschikbare steunmaatregelen, kijken naar de overheid voor compensatie. In hoofdstuk 4 is te vinden dat het bij 'commerciële zwembaden' gaat om een omzetverlies van 90 miljoen euro en een verwachte kostenbesparing van 5 miljoen euro voor zwembaden. Bij gemeenten verwachten we, zoals beschreven in hoofdstuk 8, een omzetverlies van 50 miljoen voor zwembaden en 3 miljoen kostenbesparing. Voor de ijsbanen zijn we uitgegaan van 4 miljoen omzetverlies en geen kostenbesparingsmogelijkheden. In totaal zorgt dit voor een omzetderving van 54 miljoen euro en een kostenbesparing van 3 miljoen euro (tabel 9.8).

In de eerste monitor Sport en corona was dit omzetverlies bij gemeenten voor zwembaden en ijsbanen nog niet in beeld.

Sportbonden

Voor sportbonden is in hoofdstuk 8 op basis van twee bondensurveys van NOC*NSF een inschatting gemaakt van de omzetderving en kostenbesparing. Naar schatting lopen sportbonden zo'n 19 procent van de inkomsten in 2020 mis als gevolg van de coronamaatregelen. Dit komt overeen met een omzetderving van 66,1 miljoen euro (tabel 9.8). De kostenbesparing in 2020 bedraagt volgens de bonden zo'n 25 tot 35 miljoen euro. Beide bedragen liggen iets hoger dan de schattingen in de eerste monitor Sport en corona voor de periode tot 1 augustus. Die waren 56 miljoen omzetverlies en 28 miljoen aan besparingen.

Zowel de omzetderving als de kostenbesparing is gebaseerd op een groep van 58 sportbonden. De inkomsten van de overige bonden zijn hierin niet meegenomen waardoor de bovenstaande schatting een minimum zal zijn. Maar aangezien de ontbrekende sportbonden relatief klein zijn zal de omzetderving en kostenbesparing niet veel hoger zijn dan de gepresenteerde schatting.

Inkomstenderving en kostenbesparing betaald voetbal, topsport en sportevenementen

In tabel 9.9 wordt onze schatting van het omzetverlies en de kostenbesparing voor betaald voetbal en sportevenementen samengevat, wederom op basis van de bevindingen in voorgaande hoofdstukken.

Tabel 9.9 Geschatte inkomstenderving en kostenbesparing voor betaald voetbal, sportevenementen en topsport als gevolg van de coronamaatregelen, voor het jaar 2020 (in miljoenen euro's)

	Omzetderving	Kostenbesparing
Betaald voetbal (Eredivisie en Keuken Kampioen Divisie)	139	20
Sportevenementen	467	280 – 374*
Topsport	20 – 30*	–
Totaal voor het hele kalenderjaar 2020	**626 – 636**	**300 – 394**

* Op basis van eigen inschatting.

Betaald voetbal

In de eerste monitor Sport en corona schatten we de omzetderving tot 1 augustus op 96 miljoen euro en te bereiken kostenbesparingen op 15 tot 25 miljoen euro. Deze omzetderving betrof het einde van het voetbalseizoen en een groot deel van de zomer. Volgens een schatting van de KNVB over de impact van het coronavirus op het betaald voetbal blijkt deze omzetderving in werkelijkheid lager uitgevallen te zijn. In totaal bedroeg de omzetderving voor het seizoen 2019/2020 namelijk ongeveer 34,5 miljoen euro, voortkomend uit een daling van de wedstrijdbaten, sponsoring en inkomsten uit de horeca. Na de zomer is de competitie wel weer gestart, maar zonder publiek. Deze situatie blijft vrijwel zeker voortduren voor heel 2020. Volgens een schatting van de KNVB zorgt dit voor een omzetderving van 208 miljoen euro voor het seizoen 2020/2021. Deze daling komt met name voort uit een daling in de wedstrijdbaten en sponsoring. Voor de merchandise wordt geen noemenswaardig inkomstenverlies voorspeld. In de berekening van de omzetderving voor het jaar 2020 pakken we de helft mee van de geschatte derving voor het seizoen 2020/2021. Hierdoor loopt de omzetderving voor het betaald voetbal in 2020 op tot zo'n 138,5 miljoen euro (tabel 9.9).

Over de kostenbesparing van het betaald voetbal is geen nieuwe informatie beschikbaar. De competitie voor het seizoen 2020/2021 is vooralsnog wel doorgegaan. Dit was grotendeels zonder publiek maar desondanks kan gesteld worden dat het betaald voetbal een groot deel van de kosten gemaakt zal hebben in 2020. Het deel dat wel bespaard is houden we voor op 20 miljoen euro.

Sportevenementen

In hoofdstuk 7 in de eerste monitor Sport en corona werden de totale verwachte directe bestedingen aan sportevenementen voor het jaar 2020 op 923 miljoen euro geraamd. Aan de hand van dit bedrag kunnen we een grove schatting maken van de omzetderving voor sportevenementen. Sinds het begin van de coronacrisis hebben sportevenementen geen doorgang kunnen vinden. Verder zijn er geen indicaties dat in het vervolg van 2020 nog sportevenementen georganiseerd kunnen worden. Het is daarom aannemelijk dat voor een periode van negen maanden, april tot en met december, in 2020 de omzet zal wegvallen voor sportevenementen. Drie kwart van het geschatte bedrag voor heel 2020 komt overeen met 692 miljoen euro omzetderving. In deze uitgaven zitten ook uitgaven voor bezoek van betaald voetbalwedstrijden en voor wedstrijdgerelateerd kantinebezoek bij sportverenigingen en commerciële sportaanbieders (denk bijvoorbeeld aan bezoek aan paardensport- en golfwedstrijden en toernooien). Om dubbeling met de andere posten in deze optelling te voorkomen, brachten we in de eerste monitor Sport en corona 100 miljoen in mindering bij sportevenementen. Dat was een ruwe schatting. Om nu voor een langere periode de dubbeling te voorkomen, trekken we deze 100 miljoen door naar een periode van negen maanden (in plaats van 4 maanden). Dit resulteert in een mindering van 225 miljoen euro waardoor de uiteindelijk omzetderving uitkomt op naar schatting zo'n 467 miljoen euro voor het hele jaar 2020 (tabel 9.9).

Momenteel is nog geen goed zicht op de mogelijke kostenbesparingen voor sportevenementen. In de eerste monitor Sport en corona hebben we dit opgelost op basis van een ruwe schatting. Naar verwachting kunnen sportevenementen zo'n 60 tot 80 procent van de kosten besparen doordat de sportevenementen geen doorgang hebben gevonden.[12] Kwantificeren we deze percentages naar euro's op basis van de omzetderving voor 2020, dan komen we op een geschatte kostenbesparing voor heel 2020 tussen de 280 en 374 miljoen euro.

Topsport

Bij topsport zijn start- en prijzengelden weggevallen en staan sponsorcontracten onder druk (hoofdstuk 6). Aan de andere kant worden extra kosten gemaakt in verband met de geldende hygiënemaatregelen. De bedragen die met dit alles gemoeid zijn worden niet geregistreerd. Voor een ruwe schatting houden we rekening met 20 tot 30 miljoen aan omzetverlies en geen kostenbesparingen.

Steunmaatregelen

Zoals in paragraaf 9.3 naar voren kwam is voor een aantal steunmaatregelen inmiddels een totaal overzicht beschikbaar van de toegekende aantallen en bedragen. In tegenstelling tot de omzetderving en kostenbesparing zijn deze echter niet makkelijk specifiek toe te rekenen aan een groep binnen de sport. Daarom laten we hier in tabel 9.10 een overzicht zien voor de sport als geheel.

De sportsector heeft in 2020 in totaal 387 miljoen euro steun ontvangen uit de regelingen van de NOW (NOW 1.0 en 2.0), TOGS, TVL (TVL-1), TVS en TASO. Daarnaast is aangekondigd dat in het najaar van 2020 nog 60 miljoen euro beschikbaar wordt gesteld door het ministerie van VWS voor de voortzetting van de TVS en TASO. Of dit beschikbare budget geheel op zal gaan, is vooralsnog de vraag. Zeker gezien de uitputting van de eerdere TVS en TASO zoals besproken in paragraaf 9.3. Maar als we het budget bij de reeds toegekende bedragen uit de andere regelingen optellen, dan komt de totale steun voor de sportsector uit op 447 miljoen (tabel 9.10).

De 447 miljoen is een minimum wat de sport als steun heeft ontvangen. Ook via bijvoorbeeld de Tozo en belastingmaatregelen is steun richting de sport gegaan. Hiervoor ontbreekt het momenteel nog aan een overzicht wat het toegekende bedrag specifiek aan de sport in totaal is.

[12] Deze besparingen zijn zo hoog omdat veel van de kosten bij sportevenementen bestaan uit 'inkoopkosten', van catering, beveiliging, belichting, geluid, huur accommodatie, enzovoorts. Deze kosten vallen weg voor de organisator als het evenement geen doorgang vindt. Dit impliceert wel dat de 'leveranciers' te maken krijgen met inkomstenderving, maar deze leveranciers beschouwen we niet als behorend tot de sportsector.

Tabel 9.10 Verstrekte steunmaatregelen voor de sport in 2020 (in miljoenen euro's)

Steunmaatregel		Afgesloten op *(datum)*	Aantal aanvragen *(absolute aantallen)*	Uitbetaald bedrag *(miljoenen euro's)*
NOW	NOW 1.0	5 juni 2020	4.280	€ 151
	NOW 2.0	31 augustus 2020	1.910	€ 71
TOGS		26 juni 2020	16.455	€ 66
TvL	TVL 1	30 oktober 2020	2.922	€ 27
Tozo*	Tozo 1	31 mei 2020	PM	PM
	Tozo 2	30 september 2020	PM	PM
TVS		11 oktober 2020	1.285	€ 47
TASO		14 oktober 2020	4.361	€ 25
Nieuw steunpakket VWS (voortzetting TVS en TASO)[13]			n.b.	€ 60
Totaal				**€ 447**

* Voor de Tozo regeling is (nog) geen uitsplitsing naar de sportsector mogelijk.

Netto schade breedtesport

Nu de losse onderdelen besproken zijn, kunnen we tot slot de cirkel rond maken met betrekking tot de netto schade voor de breedtesport. Zoals weergegeven in figuur 9.11 zetten we voor de breedtesportsector de omzetderving, kostenbesparing en steunmaatregelen naast elkaar om de netto schade over 2020 te berekenen.

De figuur toont de directe of netto schade in 2020. Indirecte schade of lange termijnschade die pas in 2021 of later zichtbaar wordt, is hierin niet meegenomen. Dit zal een aandachtspunt blijven voor de volgende monitor Sport en corona.

De figuur toont de netto schade voor de breedtesportsector. We hebben onvoldoende betrouwbare gegevens om tot een verantwoorde schatting te komen van de omzetderving in de topsport, het betaald voetbal en in de evenementensector. Bij topsport speelt vooral het wegvallen van start- en prijzengelden en het wegvallen of aanpassen van sponsorcontracten. Hier zijn geen registraties van, betrouwbare data ontbreken dus. De KNVB en overige betrokken partijen zijn bezig het omzetverlies en de schade in het betaald voetbal in kaart te brengen, maar deze monitor kwam te vroeg om de uitkomsten mee te kunnen nemen. Voor het omzetverlies en de kostenbesparingen in de hoek van de sportevenementen hebben we een ruwe schatting gepresenteerd in tabel 9.9. Het is aan de ene kant zonneklaar dat het overgrote deel van de omzet in de sfeer van sportevenementen is weggevallen. Maar aan de andere kant beschikken we niet over data die zicht geven op de aanbodkant.
De omzetderving en de kostenbesparing in de breedtesportsector nemen we over uit tabel 9.8. Bij de steunmaatregelen (zie tabel 9.10) zal een deel van de steun niet bij de breedtesportsector terechtkomen, maar bij de topsport, het betaald voetbal en evenementenorganisatoren. Dit speelt vooral bij de NOW en

[13] Binnen het nieuwe steunpakket van VWS is aangekondigd dat er 60 miljoen euro beschikbaar wordt gesteld. Het pakket zal beschikbaar zijn voor de periode 1 oktober 2020 t/m 31 december, vandaar dat het is dit overzicht is meegenomen. In hoeverre het beschikbare budget volledig benut zal worden is niet bekend.

Tozo. Dit leidt dus tot een overschatting van de compensatie voor de breedtesport. Maar bij de Tozo hebben we geen uitsplitsing naar de sportsector, waarmee het totaalbedrag van 447 miljoen een onderschatting is van de totale steun voor de sportsector. Daarbij komt dat er nog een steunmaatregel in de maak is, waarmee verliezen bij zwembaden en ijsbanen moeten worden gecompenseerd. De orde van grootte van die maatregel is 140-150 miljoen. Voor figuur 9.11 strepen we beide effecten tegen elkaar weg en rekenen we met 447 miljoen compensatie.

Figuur 9.11 Schatting van de netto schade voor de breedtesportsector over het jaar 2020

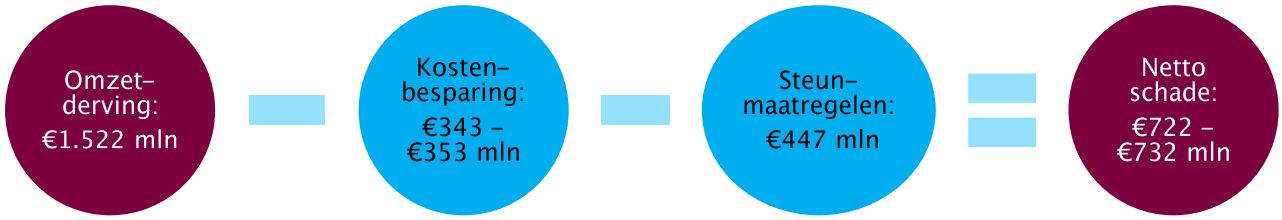

De netto schade voor de breedtesportsector voor heel 2020 valt zo'n 200 miljoen hoger uit dan de geschatte schade voor de gehele sportsector tot 1 augustus 2020, zoals gepresenteerd in de eerste monitor Sport en corona. Halen we de geschatte schade voor evenementen en betaald voetbal (in totaal 150 miljoen) uit de schatting van de eerste monitor Sport en corona, dan komt de schatting voor de schade in de breedtesportsector nu 350 miljoen hoger uit dan in de eerste monitor Sport en corona.

Deze hogere schatting hangt vanzelfsprekend samen met de langere duur van de coronamaatregelen. Het effect van die langere duur zien we vooral terug bij de sportondernemers. Het omzetverlies wordt daar, afgerond, 400 miljoen hoger ingeschat, waarmee het omzetverlies minus de kostenbesparingen stijgt van 600-700 miljoen naar ruim 1 miljard. Verder hebben we nu de schade die gemeenten oplopen bij de exploitatie van 'eigen' zwembaden en ijsbanen, ruwweg 50 miljoen, in de berekeningen meegenomen. Bij sportverenigingen en sportbonden komen we met vergelijkbare of zelfs iets lagere inschattingen van omzetverlies en besparingen dan in de eerste monitor.

Kijken we vervolgens naar de steunmaatregelen, dan zien we dat de compensatie voor een belangrijk deel bij gemeenten en verenigingen landt, zeker bij de TASO- en TVS-regelingen. Als alle compensatie uit de NOW, TOGS en TVL-regelingen naar sportondernemers gaan (wat niet het geval is), dan gaat het om 315 miljoen euro, en resteert voor de sportondernemers een schade van bijna 700 miljoen euro. Met nogmaals de kanttekening dat in ons overzicht en onze berekeningen nog bepaalde branches sportondernemingen ontbreken.

Een ruwe schatting van het omzetverlies in het betaald voetbal (139 miljoen), de topsport (25 miljoen) en evenementen (465 miljoen) voor 2020 komt in de orde van een 630 miljoen. Kostenbesparingen kunnen in totaal uitkomen rond de 350 miljoen, zodat een schade resteert van ongeveer 280 miljoen euro.

Voor de totale sportsector rekenen we op een omzetverlies van ruim 2,1 miljard euro en een schade van 1 miljard euro. De steunmaatregelen compenseren in totaal ongeveer een kwart van het omzetverlies. De sportsector vangt zelf drie kwart van het omzetverlies (ruim 1,5 miljard euro) op door besparingen en het aanspreken van reserves. We weten niet wanneer de reserves uitgeput zijn, maar wel dat ze eindig zijn.

Bijlage 1. Tijdlijn verspreiding coronavirus

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, juli 2020 – nov. 2020

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

		Verspreiding covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
Juli	1		Van intelligente lockdown naar ruimte met regels'. NL heft inreisverbod op voor selecte groep landen. Basisafspraken blijven gelden: geen handen schudden, handen wassen, hoesten en niezen in binnenkant elleboog, papieren zakdoekjes gebruiken.	Sportaccommodaties en sportkantines mogen weer open. Ook senioren hoeven net als de jeugd onderling geen afstand meer te houden tijdens het sporten, waardoor het organiseren van wedstrijden weer mogelijk is. In de praktijk houdt dit in dat alle binnen- en buitensporten weer actief worden beoefend, inclusief het spelen van competitie.
			Kabinet verlengt coronasteun banen en economie tot en met 2021. Veel clubs werken met Corona coördinators. Deze zijn aangesteld en herkenbaar aanwezig zijn op de club als aanspreekpunt voor handhavers die controles uitvoeren.	
	17			Platform Ondernemende Sport: volgens monitor Sport & corona van het Mulier Instituut omzetderving veel groter dan verwacht
	28	VWS & GGD: testen graag! Maar alleen bij klachten.		
Augustus	1			NL Actief stelt Protocol verantwoord sporten in de Fitnessbranche op. Dit protocol speelt in op de regelmatige wijzingen vanuit het kabinet over versoepeling (en aanscherping) van corona-maatregelen.
	6		Extra landelijke maatregelen; meeste besmettingen bij vrienden thuis. Maximaal 6 personen op bezoek. Zoveel mogelijk thuiswerken.	
	10			NOC*NSF: in reactie op het toenemende aantal besmettingen Protocol verantwoord sporten opgesteld

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, juli 2020 – nov. 2020 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

		Verspreiding COVID-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
Augustus	18		Geen versoepelingen. Juichverbod blijft gelden. Alle kinderen mogen naar school en opvang.	
	24			Handreiking Toeschouwers bij sportwedstrijden (geen vervanging van het Protocol verantwoord sporten)
September	9	Aantal besmettingen neemt snel toe.	Het Kabinet introduceert daarom nieuwe regionale maatregelen om het virus in te dammen. Verbod op samenkomsten van meer dan 50 mensen en om 01:00 uur sluit de horeca.	
	15		Beleidsvrijheid/ruimte zorgt ervoor dat gemeentes zeer verschillend omgaan met hun sportbeleid. Dit leidt tot rechtsongelijkheid onder sportorganisaties en sporters. De sportraad adviseert daarom dat de gehele sportbranche beter op 'de juiste' plekken wordt vertegenwoordigd.	*Sportraad: werkprogramma 2021-2024.* Door de coronacrisis zijn minder mensen gaan sporten en is er een grote terugval in de organisatie van evenementen. Daarbij is de organisatie en financiering van commerciële topsportbeoefening een nog grotere uitdaging geworden.
	23	Start voorrang testen zorg- en onderwijspersoneel		
	25		Kabinet moet werken aan vertrouwen en communicatie. Coronabeleid lijdt aan testcapaciteit en corona-moeheid onder de bevolking.	FNRS- en KNHS: Coronamaatregelen aangescherpt in de regio op basis van landelijke persconferentie
	27	Meer dan 3.000 coronabesmetting-en per dag gemeld		
	28		Persconferentie: Zoveel mogelijk thuiswerken. Bij klachten: blijf thuis en vermijd sociaal contact. Maximaal vier gasten op bezoek. Kamermeerderheid voor mondkapjesplicht in de openbare ruimte	Persconferentie: sport mag door, maar zonder publiek, kantines gaan dicht. NOC*NSF adviseert alle sportbijeenkomsten (inclusief evenementen, trainingen, competitie en wedstrijden) mogen door, maar geen publiek.

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, juli 2020 – nov. 2020 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

		Verspreiding COVID-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
September	30	Coronadoden wereldwijd de 1 miljoen gepasseerd.		Gerard Dielessen (algemeen directeur NOC*NSF): het gaat niet goed met verenigingen. Een deel van de inkomsten van verenigingen valt nu weg. Zonder afdoende compensatie kan deze situatie niet lang duren. Koepel wil in gesprek met het Kabinet over compensatiemaatregelen.
Oktober	1		Dringend advies: dragen van mondkapjes in openbare ruimtes ook op scholen.	
	4	Meer dan 4.000 besmettingen per dag in Nederland.		
	9	Meer dan 5.000 besmettingen per dag	CoronaMelder App in heel Nederland te gebruiken	
	13	Meer dan 6.500 besmettingen per dag	GGD is niet meer in staat om ieder besmet persoon te bellen.	
	13		Kabinet en OMT besluiten om over te gaan tot gedeeltelijke lockdown. Alle horeca en restaurants moeten weer sluiten.	Alle amateurcompetities worden per direct stilgelegd. Jongeren tot en met 18 jaar mogen in teamverband blijven trainen. Volwassenen mogen individueel blijven sporten. Sportscholen blijven open. Tennissen (dubbelen) mag, zwembaden gaan werken met een reserveringssysteem en maximaal 30 personen.
				Topsportcompetitie mag doorspelen in Papendal. Vrouwenvoetbal stilgelegd.
	14	7.378 nieuwe besmettingen wederom nieuw dag record.	Start tweede lockdown; Routekaart coronamaatregelen. Publieksversie Bestuurdersversie	Minister Tamara van Ark draait beslissing vrouwenvoetbal terug. Competitie wordt zo snel mogelijk opgepakt.

Tabel B1.1 Tijdlijn verspreiding coronavirus, (steun)maatregelen en ontwikkelingen in de Nederlandse sportsector als gevolg van de coronacrisis, juli 2020 – nov. 2020 (vervolg)

Wereldwijd	Beperkende maatregelen	Breedtesport
Nederland	Steunmaatregelen	Topsport en evenementen
		Gehele sportsector

		Verspreiding Covid-19	Maatregelen Rijksoverheid	Sportwereld
Oktober	14			NOC*NSF publiceert nieuw Protocol verantwoord sporten [14]gebaseerd op het besluit van het kabinet tot een gedeeltelijke lockdown.
	17		RIVM denk dat tweede lockdown tot (en met) december nodig is.	
	22	Ernst Kuipers van het landelijk Coördinatiecentrum Patiënten spreiding spreekt van een tsunami aan ziekenhuis-opnames	Defensie schakelt het leger in voor het bouwen en bemannen van nieuwe snel-test-straten.	
	27	Voor het eerst sinds de tweede golf worden corona patiënten naar Duitsland overgebracht. Nieuw dag record: 10.007 besmettingen.	Persmoment van het Kabinet: geen extra maatregelen. Gedeeltelijke lockdown in ieder geval tot en met december verlengd. 'Het is te vroeg om nu al conclusies te trekken en op de rem te stappen', aldus premier Rutte.	
	28		Kabinet presenteert verlenging en vernieuwing van steunmaatregelen	
November	3		Persconferentie: ondanks afname besmettingen toch een verzwaringspakket ingevoerd (sluiting van de publieke ruimtes) en verlenging van de huidige maatregelen tot en met medio december. De groepsgrootte buiten gaat van 4 naar 2 personen. Het advies is blijf zoveel mogelijk thuis.	Sporten in de sportschool mag, maar niet in groepsverband. Zwembaden worden gesloten.
	17		Persconferentie: verlening maatregelen zoals bepaald op 13 oktober.	Zwembaden mogen weer open, groepslessen zijn weer toegestaan.

[14] https://nocnsf.nl/media/3499/protocol-verantwoord-sporten-versie161020.pdf

Bijlage 2. Steunmaatregelen voor de sportsector tijdens de coronacrisis

Tabel B2.1 Overzicht generieke steunmaatregelen vanuit de Rijksoverheid die relevant zijn voor de sportsector in 2020

Steunmaatregel		Periode waarvoor de regeling geldt	Aan te vragen tot	Toelichting
Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW)	NOW 1.0	maart, april en mei 2020	5 juni 2020	De Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid (NOW) voorziet in een tegemoetkoming in de loonkosten voor bedrijven die als gevolg van de coronacrisis gedurende 3 maanden minimaal 20% omzetverlies verwachtten. Doel is zoveel mogelijk banen en inkomens te behouden. Bij de NOW regeling geldt: hoe hoger het omzetverlies, hoe hoger de tegemoetkoming. Bedrijven die ten minste 20% omzetverlies lijden over de periode van 3 maanden kunnen een tegemoetkoming van maximaal 90% van de loonsom krijgen naar rato van de omzetdaling. Bij een omzetverlies van 100% is dat 90%, bij bijvoorbeeld 50% omzetverlies wordt dat 45% van de totale loonsom, et cetera. De NOW 1.0 kon over de periode maart, april en mei 2020 worden aangevraagd bij het UWV. Werkgevers konden de NOW 1.0 tot en met 5 juni 2020 aanvragen
	NOW 2.0	1 juni – 1 oktober 2020	31 augustus 2020	De NOW 2.0 was een voortzetting van NOW 1.0 en had betrekking tot de periode juni, juli en augustus 2020. Aanvragen konden tot en met 31 augustus 2020 gedaan worden. De voorwaarden van NOW 1.0 en NOW 2.0 waren grotendeels hetzelfde, op enkele wijzigingen na. Voor de referentieperiode van de loonsom werd in de NOW 1.0 gekeken naar de totale omzet uit 2019. In de NOW 2.0 werd de referentieperiode gewijzigd naar maart 2020. Een extra voorwaarde aan de NOW 2.0 is dat bedrijven die er nu gebruik van maken dit jaar geen winstuitkering doen aan aandeelhouders, geen bonussen uitkeren en geen eigen aandelen inkopen. Een andere grote aanpassing in de NOW 2.0 is dat de ontslagboete (onder voorwaarden) vervalt. In de NOW 1.0 was vastgesteld dat de subsidie met 150 procent verlaagd wordt als ontslag wegens bedrijfseconomische redenen nodig is, waar deze in de NOW 2.0 naar 100 procent gaat. Dit betekent dat bedrijven gekort worden op de NOW aanvraag voor 100 procent van de loonsom(men) van de werknemer(s) waarvoor ontslag is aangevraagd. In de eerdere NOW regeling zat hier nog een boete van 50 procent van de loonsom aan vast, wat nu dus komt te vervallen. Door de versoepeling van de ontslagvoorwaarden was het voor bedrijven die NOW 2.0 kregen mogelijk werknemers te ontslaan.
	NOW 3.0	Subsidieblok 1: 1 oktober t/m 31 december 2020	n.b.	De NOW 3.0 is een voortzetting van de NOW 1.0 en NOW 2.0. De NOW 3.0 loopt door tot 30 juni 2021 en is ingedeeld in 3 subsidieblokken van 3 maanden. De belangrijkste wijzigingen omvatten generieke wijzigingen en wijzigingen per subsidieblok. Allereerst vervalt de korting voor het aanvragen van bedrijfseconomisch ontslag helemaal, de reguliere ontslagbescherming blijft daarbij wel in stand. Daartegenover staat dat werkgevers verplicht zijn werknemers die ze om bedrijfseconomische redenen ontslaan te helpen in hun zoektocht naar ander werk. Doen ze dat niet, dan worden ze 5% op hun NOW-uitkering gekort. Verder stijgt de minimale omzetdaling om in aanmerking te komen voor de NOW. Van oktober tot en met december 2020 (subsidieblok 1) kunnen bedrijven met minimaal 20% omzetverlies aanspraak maken. Vanaf januari 2021 moet je minimaal 30% minder omzet draaien om NOW te mogen ontvangen. Daarnaast veranderen enkele voorwaarden per subsidieblok. Binnen de NOW 2.0 werd tot 90% van de loonsom vergoed. Met ingang van de NOW 3.0 vanaf oktober gaat dat omlaag naar 80%, vanaf januari 2021 naar 70% en vanaf april 2021 naar 60%. Daartegenover staat dat je de loonsom ook geleidelijk mag laten dalen (met per tijdvak 10%, 15% en 20%) zonder dat je subsidie moet inleveren.
		Subsidieblok 2: 1 januari t/m 31 maart 2021	n.b.	
		Subsidieblok 3: 1 april t/m 30 juni 2021	n.b.	

Tabel B2.1 Overzicht generieke steunmaatregelen vanuit de Rijksoverheid die relevant zijn voor de sportsector in 2020

Steunmaatregel		Periode waarvoor de regeling geldt	Aan te vragen tot	Toelichting
Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS)		15 maart - 15 juni 2020	26 juni 2020	De Tegemoetkoming Ondernemers Getroffen Sectoren COVID-19 (TOGS) hielp ondernemers in sectoren die direct getroffen werden door de kabinetsmaatregelen. Via de TOGS kon een specifieke groep getroffen ondernemers[15] een eenmalige tegemoetkoming van € 4.000 netto krijgen waarmee ze hun vaste lasten konden betalen. De voorwaarden om voor deze regeling in aanmerking te komen waren dat het bedrijf voor 15 maart 2020 opgericht moet zijn, maximale 250 werkzame personen heeft en binnen de vastgestelde selectie sector codes (SBI-codes) valt. Daarnaast moesten de ondernemers verklaren in de periode van 16 maart tot en met 15 juni 2020 een omzetverlies te verwachten van ten minste €4.000 en over dezelfde periode vaste lasten van ten minste €4.000.
Tegemoetkoming Vaste Lasten MKB (TVL)	TVL 1	Juni, juli, augustus en september 2020	30 oktober 2020	De Tegemoetkoming Vaste Lasten MKB (TVL) helpt mkb-bedrijven en zzp'ers bij het betalen van een deel van hun vaste lasten. De tegemoetkoming van minimaal 1.000 euro en maximaal 50.000 euro is voor bedrijven die meer dan 30% van hun omzet hebben verloren in de periode juni, juli, augustus en september 2020 door de coronacrisis. Dezelfde getroffen sectoren uit de TOGS-regeling komen in aanmerking voor de Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL). Voorwaarde hierbij is onder andere dat het bedrijf maximaal 250 werknemers heeft, opgericht is voor 15 maart 2020 en minimaal €4.000 aan vaste lasten heeft. Het gaat om vaste lasten die steeds doorlopen, zoals huur, pacht, onderhoud, verzekeringen, vaste leasecontracten, afschrijving van apparatuur en abonnementen. Loonkosten en variabele kosten horen hier niet bij. Loonkosten worden gecompenseerd door de Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid (NOW). De berekening van de subsidie is: Normale omzet x omzetverlies in% x aandeel vaste lasten in % x 50% = hoogte subsidie Maximaal 50% van de vaste lasten wordt hiermee vergoed. De subsidie per bedrijf is minimaal €1.000 en maximaal €50.000.
	TVL 2	Subsidieblok 1: 1 oktober t/m 31 december 2020 Subsidieblok 2: 1 januari t/m 31 maart 2021 Subsidieblok 3: 1 april t/m 30 juni 2021	n.b. n.b. n.b.	De TVL wordt met een paar aanpassingen verlengd tot en met juni 2021. Net zoals bij de NOW 3.0 in de verlenging van de TVL ingedeeld in 3 periodes van 3 maanden. De TVL is op 4 punten aangepast: - De TVL is in 3 periodes van 3 maanden aan te vragen. Voor iedere periode moet de ondernemer een nieuwe aanvraag doen. - Een bedrijf heeft in 3 maanden minimaal € 3.000 aan vaste lasten, volgens het percentage vaste lasten dat bij zijn SBI-code hoort. Eerder lag deze voorwaarde op een bedrag van € 4.000 in 4 maanden. - Het maximum subsidiebedrag wordt €90.000, in plaats van €50.000. - Het bedrijf heeft minimaal 30% omzetverlies door de coronacrisis. Na 1 januari 2021 wordt de TVL en de grens voor omzetverlies in stappen verhoogd.

[15] Lijst van branches en sectoren die in aanmerking komen voor de TOGS regeling. https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/togs/vastgestelde-sbi-codes-0.

Tabel B2.1 Overzicht generieke steunmaatregelen vanuit de Rijksoverheid die relevant zijn voor de sportsector in 2020

Steunmaatregel		Periode waarvoor de regeling geldt	Aan te vragen tot	Toelichting
Tijdelijke overbruggings-regeling zelfstandige ondernemers (Tozo)	Tozo 1	maart-mei 2020	31 mei 2020	De Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandige ondernemers (Tozo) biedt zelfstandige ondernemers 3 maanden inkomensondersteuning tot aan het sociaal minimum. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat het totale inkomen als gevolg van de coronacrisis onder het bijstandsniveau is gekomen. Daarnaast is het mogelijk om een lening voor bedrijfskapitaal aan te vragen. Tozo 1 gold van 1 maart tot en met 31 mei 2020 en was tot en met 31 mei 2020 aan te vragen bij de woongemeente.
	Tozo 2	Juni, juli, augustus en september 2020	30 septemb er 2020	De Tozo 2 liep van 1 juni tot en met 30 september 2020. De voorwaarden van Tozo 1 en 2 waren grotendeel hetzelfde. Wel werd vanaf Tozo 2 ook een partnertoets gedaan voor het bepalen van de hoogte van de uitkering. Verder is in de Tozo 2 toegevoegd dat bij een aanvraag voor een lening bedrijfskapitaal een verklaring gegeven moet worden dat er geen surseance van betaling of faillissement is aangevraagd of verkregen.
	Tozo 3	1 oktober 2020- 31 maart 2021	n.b.	Vanaf 1 oktober is de Tozo verlengt tot en met 31 maart 2021. Deze Tozo 3 lijkt op zijn voorgangers. Het verschil is dat er meer budget gereserveerd wordt voor omscholing.
	Tozo 4	1 april t/m 30 juni 2021	n.b.	Vanaf 1 april 2021 zal Tozo 4 van kracht zijn. Hierbij zal naar verwachting een vermogenstoets worden toegepast. Meer informatie over Tozo 4 volgt echter begin 2021
Verschillende belasting-maatregelen		12 maart t/m 31 december	1 oktober 2020	De Belastingdienst heeft een flink aantal regelingen om de administratieve en financiële lasten voor ondernemers te verlichten. De tijdelijke maatregelen zijn onder meer gericht op uitstel van betaling van bijvoorbeeld inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting. Het gaat hierbij om de belastingen tot 1 januari 2021. Het terugbetalen van de belastingschuld start vanaf 1 juli 2021 met een betalingsregeling van 36 maanden. Het aanvragen van bijzonder uitstel van belasting kon tot 1 oktober 2020.
Garantie- en kredietregelingen	Go-C			In de Garantie-Ondernemingsfinanciering (GO-C)- regeling is een aparte coronamodule opgenomen. Hiermee kunnen banken krediet verstrekken aan ondernemingen in verband met liquiditeitstekorten als gevolg van het coronavirus. Dit zijn leningen met een maximum looptijd van 6 jaar, tussen de €1,5 en €150 miljoen per onderneming, waarbij de staat voor 80% (grootbedrijf) en 90% (MKB) garant staat.
	BMKB			Via de regeling Borgstelling MKB-kredieten (BMKB) staat het de overheid borg voor kredieten aan ondernemers, zodat zij makkelijker geld kunnen lenen bij kredietverstrekkers zoals banken.
	COL			Met de regeling Corona-Overbrugginslening (COL) kunnen bedrijven zoals start-ups, scale-ups of innovatief MKB-ers, die overwegend met extern vermogen gefinancierd zijn, extra financiering ontvangen.
	KKC			De Klein Krediet Corona (KKC) regeling is gericht op de kleine ondernemers. De Nederlandse overheid gaat voor 95 procent garant staan voor €750 miljoen aan overbruggingskredieten voor kleine ondernemingen met een relatief kleine financieringsbehoefte (van €10.000 tot €50.000).
	Qredits			Qredits is een stichting die microkredieten verstrekt aan startende ondernemers en kleine bedrijven. Met deze maatregel kunnen ondernemers met krediet uitstel tot aflossing aanvragen en rentekorting krijgen en wordt er Overbruggingskrediet verstrekt.

Tabel B2.2 Overzicht sportspecifieke steunmaatregelen vanuit de Rijksoverheid en andere instellingen in 2020

Steunmaatregel	Periode waarvoor de regeling geldt	Aan te vragen tot	Toelichting
Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties COVID-19 (TVS)	1 maart tot 1 juni 2020	14 oktober 2020	In een kamerbrief van 1 mei 2020 is aangegeven dat gemeenten gecompenseerd worden voor de kwijtschelding van huurkosten voor sportverenigingen die geconfronteerd worden met een omzetdaling over de periode van 1 maart 2020 tot 1 juni 2020. Dit is vervolgens uitgewerkt in de regeling Tegemoetkoming verhuurders sportaccommodaties COVID-19 (TVS). Gemeenten, sportbedrijven of particuliere verhuurders konden tot 14 oktober 2020 een tegemoetkoming aanvragen voor de in de periode 1 maart 2020 tot 1 juni 2020 misgelopen huurinkomsten als gevolg van de kwijtschelding van de huren voor sportverenigingen. Een gemeente, sportbedrijf of particuliere verhuurder komt slechts in aanmerking voor een tegemoetkoming indien de huur ten laste van de amateursportorganisatie daadwerkelijk is kwijtgescholden gedurende de periode van 1 maart 2020 tot 1 juni 2020. Daarnaast kan slechts eenmaal gebruikt gemaakt worden van deze regeling. Voor de regeling is €89,5 miljoen beschikbaar. Indien het totaal beschikbare bedrag overschreden wordt, vindt een verdeling naar rato plaats. Van alle aanvragen wordt dan eenzelfde percentage vergoed.
Tegemoetkoming amateursportorganisaties COVID-19 (TASO)	Periode 1: 1 maart tot en met 31 mei 2020 Periode 2: 1 juni tot en met 31 augustus	11 oktober 2020	De regeling Tegemoetkoming amateursportorganisaties COVID-19 (TASO) is bedoeld voor sportverenigingen die, ten opzichte van dezelfde periode in 2019, ten minste 20% van hun omzet zijn verloren als gevolg van de maatregelen tegen COVID-19. De regeling is met name bedoeld voor sportverenigingen die niet (voldoende) gebruik kunnen maken van de reeds getroffen generieke steunmaatregelen, zoals de NOW. Voor veel sportverenigingen bleek het namelijk niet mogelijk om te voldoen aan de voorwaarden uit de regelingen of bleek de financiële tegemoetkoming onvoldoende om de sportverenigingen te helpen. Het is mogelijk om voor 2 periode een tegemoetkoming aan te vragen: - Periode 1: 1 maart t/m 31 mei 2020 - Periode 2: 1 juni t/m 31 augustus 2020 Voor de regeling komen 2 groepen in aanmerking: - Categorie A: Sportverenigingen met of zonder een sportaccommodaties in eigendom en doorlopende lasten van meer dan €500 en minder dan €4.000 in een van de periodes. - Categorie B: Sportverenigingen met een sportaccommodaties in eigendom en doorlopende lasten van ten minste €8.000 in een van de periodes, na aftrek van een ontvangen tegemoetkoming op grond van de TOGS of TVL. De vergoeding binnen de TASO is voor sportverenigingen in categorie A maximaal €7.000, verdeeld over 2 perioden (maximaal €3.500 per periode). Voor sportverenigingen in categorie B is de vergoeding maximaal €12.000, wederom verdeeld over 2 perioden (maximaal €6.000 per periode). In totaal is €44,5 miljoen beschikbaar. Indien dit bedrag overschreden wordt, vindt er een loting plaats.
Borgstelling Noodkrediet Stichting Waarborgfonds Sport		n.b.	Sportorganisaties die door de coronacrisis te maken krijgen met liquiditeitsproblemen kunnen bij de bank een tijdelijke lening aanvragen, een zogenaamd Noodkrediet. Voor een dergelijke lening vraagt de bank een borgstelling omdat zij zekerheid wil dat de lening wordt terugbetaald. Stichting Waarborgfonds Sport kan deze borgstelling verzorgen, indien deze wordt aangevraagd.

Tabel B2.3 Aantal aanvragen van de NOW 1.0 en uitbetaalde NOW 1.0 subsidies, uitgesplitst naar sector binnen de sport

	Totaal aantal bedrijven *(absolute aantallen)*	Aantal bedrijven met NOW 1.0 *(absolute aantallen)*	Percentage bedrijven met NOW 1.0 *(percentage)*	Uitbetaalde NOW 1.0 subsidies *(miljoenen euro's)*
Totaal Nederland	**1.871.415**	**120.970**	**6**	**€ 7.894**
Totaal Sport	**36.240**	**4.280**	**12**	**€ 151**
85511 Zeil- en surfscholen	280	30	11	€ 1
85519 Overig sportonderwijs	22.105	535	2	€ 8
93111 Zwembaden	240	140	58	€ 16
93112 Sporthallen en -zalen	460	220	48	€ 12
93113 Sportvelden	130	25	19	€ 1
93119 Overige sportaccommodaties	720	340	47	€ 17
93121 Veldvoetbal	1.605	850	53	€ 31
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	320	120	38	€ 2
93123 Atletiek	40	5	13	*
93124 Tennis	385	80	21	€ 1
93125 Paardensport en maneges	1.895	275	15	€ 3
93126 Wielersport	85	10	12	*
93127 Auto- en motorsport	260	5	2	*
93128 Wintersport	30	5	17	*
93129 Overige buitensport	335	50	15	€ 1
9313 Fitnesscentra	1.395	675	48	€ 27
93141 Individuele zaalsport	180	45	25	*
93142 Zaalsport in teamverband	60	5	8	*
93143 Kracht- en vechtsport	270	30	11	€ 1
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	50	20	40	€ 1
93145 Denksport	40	*	*	*
93146 Sportscholen	1.515	435	29	€ 8
93149 Overige binnensport en omnisport	95	20	21	*
93151 Zwem- en onderwatersport	100	10	10	*
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	300	10	3	*
93191 Beroepssportlieden	375	10	3	€ 1
93192 Hengelsport	55	*	*	*
93193 Verzorgen van vistochten	80	10	13	*
93194 Supportersverenigingen (sport)	35	*	*	*
93195 Organisatie van sportevenementen	1.530	165	11	€ 7
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	495	75	15	€ 10
93199 Overige sport (rest)	355	20	6	€ 1
93291 Jachthavens	420	45	11	€ 1

Bron: CBS/UWV, 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

* Te kleine aantallen.

Tabel B2.4 Aantal aanvragen van de NOW 2.0 en uitbetaalde NOW 2.0 subsidies, uitgesplitst naar sector binnen de sport

	Totaal aantal bedrijven *(absolute aantallen)*	Aantal bedrijven met NOW 2.0 *(absolute aantallen)*	Percentage bedrijven met NOW 2.0 *(percentage)*	Uitbetaalde NOW 2.0 subsidies *(miljoenen euro's)*
Totaal Nederland	**1.871.415**	**54.100**	**3**	**3.603**
Totaal Sport	**36.240**	**1.910**	**5**	**71**
85511 Zeil- en surfscholen	280	15	5	*
85519 Overig sportonderwijs	22.105	160	1	2
93111 Zwembaden	240	110	46	8
93112 Sporthallen en -zalen	460	135	29	8
93113 Sportvelden	130	10	8	1
93119 Overige sportaccommodaties	720	190	26	9
93121 Veldvoetbal	1.605	320	20	16
93122 Veldsport in teams (geen voetbal)	320	35	11	*
93123 Atletiek	40	5	13	*
93124 Tennis	385	25	6	*
93125 Paardensport en maneges	1.895	80	4	1
93126 Wielersport	85	5	6	*
93127 Auto- en motorsport	260	5	2	*
93128 Wintersport	30	*	*	*
93129 Overige buitensport	335	15	4	*
9313 Fitnesscentra	1.395	360	26	11
93141 Individuele zaalsport	180	15	8	*
93142 Zaalsport in teamverband	60	*	*	*
93143 Kracht- en vechtsport	270	15	6	*
93144 Bowlen, kegelen, biljarten e.d.	50	20	40	*
93145 Denksport	40	*	*	*
93146 Sportscholen	1.515	200	13	3
93149 Overige binnensport en omnisport	95	10	11	*
93151 Zwem- en onderwatersport	100	5	5	*
93152 Roei-, kano-, zeil- en surfsport	300	5	2	*
93191 Beroepssportlieden	375	5	1	1
93192 Hengelsport	55	*	*	*
93193 Verzorgen van vistochten	80	5	6	*
93194 Supportersverenigingen (sport)	35	*	*	*
93195 Organisatie van sportevenementen	1.530	95	6	5
93196 Sportkoepels en -adviesorganen	495	45	9	4
93199 Overige sport (rest)	355	10	3	*
93291 Jachthavens	420	10	2	*

Bron: CBS/UWV, 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

* Te kleine aantallen.

Tabel B2.5 Aantal toegekende TOGS aanvragen en uitbetaalde TOGS subsidies, uitgesplitst binnen sportsector

Sector	SBI-code	Toegekende aanvragen	Uitbetaald
Overig sport- en recreatieonderwijs	85.51.9	3.813	€ 15.252.000
Veldvoetbal	93.12.1	1.853	€ 7.412.000
Fitnesscentra	93.13	1.431	€ 5.724.000
Sportscholen	93.14.6	1.119	€ 4.476.000
Paardensport en maneges	93.12.5	939	€ 3.756.000
Kantines en contractcatering	56.29	794	€ 3.176.000
Tennis	93.12.4	862	€ 3.448.000
Overige sportaccommodaties	93.11.9	694	€ 2.776.000
Veldsport in teams (geen voetbal)	93.12.2	737	€ 2.948.000
Organiseren van sportevenement	93.19.5	586	€ 2.344.000
Sport en recreatie	93	505	€ 2.020.000
Sporthallen en - zalen	93.11.2	421	€ 1.684.000
Overige buitensport	93.12.9	330	€ 1.320.000
Individuele zaalsport	93.14.1	286	€ 1.144.000
Kracht- en vechtsport	93.14.3	238	€ 952.000
Zwembaden	93.11.1	251	€ 1.004.000
Zwem- en onderwatersport	93.15.1	201	€ 804.000
Zaalsport in teamverband	93.14.2	200	€ 800.000
Roei-, kano-, zeil- en surfsport	93.15.2	158	€ 632.000
Jachthavens	93.23.1	153	€ 612.000
Overige binnensport en omnisport	93.14.9	127	€ 508.000
Zeil- en surfscholen	85.51.1	105	€ 420.000
Overige sportactiviteiten	93.19.8	104	€ 416.000
Atletiek	93.12.3	111	€ 444.000
Bowlen, kegelen, biljarten e.d	93.14.4	92	€ 368.000
Sportvelden	93.11.3	98	€ 392.000
Auto- en motorsport	93.12.7	83	€ 332.000
Wielersport	93.12.6	48	€ 192.000
Verzorgen van vistochten	93.19.3	40	€ 160.000
Wintersport	93.12.8	37	€ 148.000
Denksport	93.14.5	24	€ 96.000
Hengelsport	93.19.2	15	€ 60.000
Totaal		**16.455**	**€ 65.820.000**

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), 8 juni 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B2.6 Aantal toegekende TVL-1 aanvragen en uitbetaalde TVL-1 subsidies, uitgesplitst binnen sportsector

Sector	SBI-code	Toegekende aanvragen	Toegekend bedrag
Veldvoetbal	93.12.1	440	€ 2.800.000
Fitnesscentra	93.13	399	€ 3.800.000
Overige sport- en recreatieonderwijs	85.51.9	335	€ 1.300.000
Kantines en contractcatering	56.29	306	€ 2.300.000
Sportscholen	93.14.6	254	€ 1.900.000
Organiseren van sportevenementen	93.19.5	251	€ 4.800.000
Overige sportaccommodaties	93.11.9	245	€ 3.100.000
Sport en recreatie	93	167	€ 2.300.000
Sporthallen en -zalen	93.11.2	144	€ 1.600.000
Tennis	93.12.4	128	€ 401.000
Paardensport en maneges	93.12.5	123	€ 1.200.000
Veldsport in teams (geen voetbal)	93.12.2	74	€ 332.000
Zwembaden	93.11.1	56	€ 802.000
Totaal		**2.922**	**€ 26.635.000**

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), 6 november 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Bijlage 3. Sportondernemers

Tabel B3.1 Kerncijfers per categorie sportondernemers (in absolute aantallen)

Categorie	Aantal bedrijven	Aantal vestigingen van bedrijven	Aantal bedrijven **	Aantal bedrijven aangesloten bij brancheorganisatie	Aantal medewerkers incl. parttime	Wekelijkse sportbeoefenaars (in % van bevolking 12-79 jaar)***
	CBS (2020 2e kw)	CBS (2020)	Schatting door POS (2020)	Schatting door POS (2020)	Schatting door POS (2020)	Gezondheids-enquête (2018)
Fitnesscentra	1.395	1.890	3.900	1.000	60.000	25,1
Fitnessondernemers			*1.800*		*50.000*	
Boutiques			*2.100*		*10.000*	
Dansscholen	2.620	n.b.	2.388	2.388	5.000	1,2
Yogacentra	n.b.	n.b.	1.500	370	10.000	3
Vechtsportcentra	n.b.	n.b.	1.000	1.000	5.000	0,2
Zwembaden*	240	400	691	518	9.558	5,8
Budosport scholen	n.b.	n.b.	650	550	950	n.b.
Watersportcentra	400	395	600	350	7.500	0,4
Hippische sportcentra	1.895	1.895	423	423	2.700	1,6
Squashcentra	n.b.	n.b.	302	70	2.500	0,8
Golfbanen	n.b.	n.b.	200	140	3.500	2
Buitensport bedrijven	n.b.	n.b.	150	60	3.000	n.b.
Klim- en bergsportcentra	n.b.	n.b.	80	51	1.760	0,2
Skatecentra	n.b.	n.b.	18	18	250	0,2
Ski indoorcentra	n.b.	n.b.	56	56	1.400	0,5

Bron: CBS, 2020; Platform Ondernemende Sportaanbieders (POS), 2020; CBS/RIVM, Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, 2018. Bewerking: Mulier Instituut.

* Deze categorie betreft commerciële zwembaden.

** We gaan ervan uit dat deze schatting betrekking heeft op het aantal vestigingen van bedrijven.

Op basis van de indeling naar typen bedrijven en de schattingen van brancheorganisaties is de verwachting is dat sommige categorieën bedrijven overlap met elkaar vertonen, waaronder in aantallen bedrijven en aantal medewerkers, bijvoorbeeld voor fitnesscentra, yogacentra, vechtsport en/of budosport.

*** Dit betreft de wekelijkse sportbeoefenaars van de sport in het algemeen die hoort bij de branche, niet de sportbeoefenaars bij de betreffende centra/accommodaties.

Het cijfer voor klim- en bergsport betreft de wekelijkse sportbeoefenaars van klimsport.

Het cijfer voor budosport is onbekend omdat budosport meerdere sporten omvat.

Het cijfer voor skatecentra betreft de wekelijkse sportbeoefenaars van skaten en skeeleren.

Het cijfer voor watersport betreft de wekelijkse sportbeoefenaars van zeilen.

Bijlage 4. Bronnen financiële stromen binnen de topsport

Tabel B4.1 Bronnen financiële stromen binnen de topsport

Letter	Pijl	Omschrijving	Bron(nen)	
A	1	Bijdrage ministerie van VWS aan Fonds voor de Topsporter	Rijksbegroting 2021 VWS	
A	2	Bijdrage ministerie van VWS aan topsportprogramma's	Rijksbegroting 2021 VWS	
A	3	Bijdrage ministerie van VWS aan topsportevenementen	Rijksbegroting 2021 VWS	
A	4	Bijdrage ministerie van VWS aan dopingbestrijding	Rijksbegroting 2021 VWS	
C	5	Bijdrage Nederlandse Loterij aan topsport richting NOC*NSF	Notitie Bestedingsplan 2021	
G	6	Bijdrage private partijen aan NOC*NSF (topsport)		
G	7	Bijdrage private partijen aan CTO'S		
G	8	Bijdrage private partijen aan sportbonden (topsport)	NOC*NSF	
G	9	Bijdrage private partijen aan commerciële topsportorganisaties/-clubs/-teams		
B	10	Bijdrage NOC*NSF aan CTO's	NOC*NSF	
B	11	Bijdrage NOC*NSF aan sportbonden (topsport)	NOC*NSF	
H	12	Bijdrage media & toeschouwers aan sportbonden	NOC*NSF	
H	13	Bijdrage media & toeschouwers aan commerciële topsportorganisaties/-clubs/-teams		
D	14	Bijdrage van sportbonden aan topsporters	PM	
	15	Bijdrage van sportverenigingen aan sportbonden (topsport)	PM	
	16	Bijdrage vanuit provincies aan CTO's	PM	
	17	Bijdrage van gemeenten aan CTO's	PM	
	18	Bijdrage van gemeenten aan RTC's	PM	
F	19	Bijdrage van commerciële topsportclubs/-teams aan topsporters		
I	20	Bijdrage Fonds voor de Topsporters aan de topsporters	Rijksbegroting 2021 VWS	NOC*NSF
J	21	Bijdrage vanuit noodfondsen/regelingen voor de topsporters	Rijksoverheid	NOC*NSF
K	22	Bijdrage vanuit prijzen-en/of startgelden aan de topsporters		
G	23	Bijdrage vanuit persoonlijke sponsoren aan topsporters		
L	24	Overige inkomsten aan topsporters		

Bijlage 5. Door ZonMW gefinancierd onderzoek sport en corona

Tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 programma, stand van zaken op 10 november 2020

Titel	Samenvatting NL
Wijkgerichte follow-up van ontsluiting van sportvelden en scholen in Leiden, de COVID Radar in de praktijk	In de gemeente Leiden zijn drie proefgebieden benoemd waar sportvelden en scholen vanaf medio mei 2020 worden ontsloten (Roomburg, Noord, Zuid) en waar een zomerprogramma wordt georganiseerd. In die gebieden, die op basis van postcode kunnen worden herkend, worden (social distancing-) gedrag en klachten van bewoners dagelijks gevolgd doordat bewoners worden aangemoedigd dagelijks de vragen in de door het LUMC begin april gelanceerde app "CovidRadar" te beantwoorden. Door follow-up in de tijd kunnen de effecten van overheidsmaatregelen op gezondheidsklachten en COVID19 ziekteverschijnselen op wijk-/populatieniveau worden gevolgd en kunnen op wijkniveau vroegtijdig aanwijzingen voor opflakkering van de virusinfectie worden gesignaleerd.
Kwetsbare personen in beweging: aanpassing van het beweegaanbod aan het 'nieuwe normaal'	Doel van dit actie-ondersteunend onderzoek is het beweegaanbod van het Ouderenfonds (Oldstars) en de Bas van de Goor Foundation (Nationale Diabetes Challenge (NDC) met een lerend onderzoekstraject begeleiden bij het (continu) aanpassen van hun aanbod aan de eisen van het 'nieuwe normaal' én de behoeften van deelnemers en uitvoerende professionals.
Het COFIT-20 project: het stimuleren van lichamelijke activiteit middels online livestream groepslessen voor mensen met een ernstige psychische aandoening tijdens COVID-19	Het COFIT-20 project wil met behulp van een online livestream beweeginterventie, de achteruitgang in psychische en lichamelijk functioneren en sociale interacties stimuleren bij mensen met een ernstige psychische aandoening. Samen met de verschillende partners (de GGZ, de gemeente, de sportexperts en ervaringsdeskundigen) wil het UMC Utrecht een protocol ontwikkelen voor een online livestream beweeginterventie, die zal worden gegeven door beweegcoaches.
Invloed van grote (hardloop)evenementen op de besmettingsgraad van COVID-19	De Stichting Zevenheuvelenloop ontwikkelt samen met onder andere de lokale en regionale overheden, de veiligheidsregio's en de Nationale Spoorwegen (NS) een protocol om een hardloopevenement voor ca. 20.000 deelnemers op een veilige manier te laten plaatsvinden in november 2020. Het protocol is gebaseerd op de richtlijnen voor de '1.5-meter samenleving', en beslaat de gehele inrichting van de organisatie. Een dergelijk protocol voor de uitvoer van grote (hardloop) evenementen bestaat nog niet, waarbij het tevens onbekend is wat de directe invloed is van dit protocol op de besmettingsgraad van COVID-19 na de Zevenheuvelenloop. In dit onderzoek wordt getest of het protocol voor een 'corona-proof editie' van een groot hardloop-evenement voldoet en daarmee direct geïmplementeerd kan worden voor andere (hardloop)evenementen.
Cooling solutions for (Covid-19) healthcare workers	COVID-19 zorgpersoneel draagt beschermende kleding zoals een plastic schort, mondkapje, haarnetje en spatbril om besmetting met het coronavirus op de werkvloer te voorkomen. Hoewel effectief, beperkt deze beschermende kleding de afgifte van warmte aan de omgeving waardoor veel COVID-19 zorgmedewerkers hittestress ervaren. Het COOLVID project "Cooling solutions for (COVID-19) healthcare workers" is een spin-off van het Thermo Tokyo project en heeft als doel om kennis en kunde over het inzetten en toepassen van koelstrategieën uit de topsport naar de zorgsector te vertalen en implementeren. Specifiek richten wij ons op verplegend personeel. Toegepaste koelinterventies kunnen hittestress substantieel verminderen, waardoor de fysieke en cognitieve prestaties van zorgprofessionals verbeteren en de hersteltijd na een werkshift vermindert. Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Radboudumc in samenwerking met TNO, Inuteq en NOC*NSF.
Metingen en CFD simulaties van aerosolverspreiding en aerosolreductie in fitnesszaal	Doel van het onderzoek is te kijken hoe sportscholen en overige binnensportruimtes op een verantwoorde manier open kunnen blijven voor sporters, ook wanneer er minder buiten gesport kan worden of bij een tweede of derde golf van dit virus of toekomstige pandemieën. Er is een film gemaakt van deze testdag. De studie wordt uitgevoerd door de faculteiten Built Environment en Industrial Design van TU/e en PlasmaMade en is mede mogelijk gemaakt door Sportinnovator en de gemeente Eindhoven. Isala Ziekenhuizen, Go2Sure, NL Actief, NOC*NSF en de multinationale organisaties Ansys en de Avicenna Alliance for Predictive Medicine zijn nauw betrokken bij het onderzoek.
Verdiepingsonderzoek aerosolen en binnensport	Het doel van deze opdracht is meer zicht te krijgen op de mogelijkheden om aerosolconcentraties tijdens sportbeoefening in een binnensportaccommodatie te reduceren en te reguleren met inzet van luchtreiniging en bijbehorend monitoringssysteem. Onderzoek hiernaar acht het Topteam Sport relevant in het kader van de actuele situatie rondom COVID-19.

Bron: ZonMw, 10 november 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 programma, stand van zaken op 10 november 2020 (vervolg)

Titel	Samenvatting NL
Online Life Goals sessies voor kwetsbare mensen	Door het coronavirus zijn Amsterdammers die het moeilijk hebben, de doelgroep van dit initiatief, nog kwetsbaarder. De meest kritieke groep zijn de jonge dak- en thuislozen. In allerijl bouwt gemeente Amsterdam samen met hulporganisaties sporthallen om tot noodopvang. Online Life Goals sessies: De online Life Goals sessies beogen om minimaal 200 dak- en thuislozen jongeren in Amsterdam te bereiken en via een online platform, in tijden van de coronacrisis, weer deel te laten nemen aan de maatschappij. Het initiatief bereikt deelnemers via samenwkende instellingen, tijdelijke lokale opvang locaties (sporthallen) en brengt hen letterlijk en figuurlijk in beweging door online Life Goals sessies. Door 12 Maatschappelijke Sportcoaches op te leiden en in te zetten op dit project beogen wij minimaal 200 dak- en thuisloze jongeren te bereiken met online Life Goals sessies. Wij beogen middels deze digitale sessies eenzaamheid onder onze doelgroep te bestrijden en het contact met onze huidige deelnemers te behouden zodat wij ze in de toekomst weer op veld terugzien. Kracht van sport: Life Goals Amsterdam wil bijdragen aan een stad waarin niemand buitenspel staat en gebruikt de kracht van sport en ontmoeting om mensen weer mee te laten doen. Sport en ontmoeting maakt het mogelijk om grenzen te verleggen het gevoel van eigenwaarde te hervinden en een nieuw sociaal netwerk te creëren.
Introductie van de Special Olympics 'Scoor Je Pr! App' in VG zorginstellingen	In Nederland wonen veel mensen met een verstandelijke beperking die gedurende de dag ondersteuning nodig hebben bij alle aspecten van het dagelijks leven. Door de verregaande maatregelen ten gevolgde van de COVID-19 uitbraak zijn deze mensen noodgedwongen thuis te blijven. Ze worden liefdevol door de dagelijkse groepsleiding ondersteund maar door de opgelegde restricties komen aspecten voor een betekenisvolle dag en dagelijks geluk zwaar onder druk te staan. Denk aan sporten, beweging, bewegingstherapie, een zinvolle invulling van de dag en betekenisvolle relaties. Scoor je PR! app. Om hier iets aan te doen heeft Special Olympics Nederland Mentech Innovations de Scoor je PR! app laten ontwikkelen. Deze app stimuleert mensen met een verstandelijke beperking om te bewegen, door middel van instructiefilmpjes om zo hun kracht, beweging en uithoudingsvermogen te trainen en daarmee een gezonde levensstijl te ontwikkelen. In de filmpjes met de oefeningen voor het verbeteren van kracht, balans en uithoudingsvermogen spelen 'athlete leaders' van Special Olympics de hoofdrol. Met het ontwikkelen zijn de WCAG-richtlijnen aangehouden, hebben sporters met een verstandelijke beperking meegedacht in het proces en is een voorleesfunctie aanwezig om zo ook sporters die moeite hebben met lezen te kunnen helpen.
Protective Full Face Snorkeling Mask	Als gevolg van de Corona crisis is er een continu gebrek aan beschermende middelen voor hulpverleners in de medische, paramedische, verzorgings-, voedsel-, beveiligings- en transportsector. Honderdduizenden hulpverleners en medewerkers in vitale sectoren staan bloot aan het risico van besmetting. Sterker nog honderden mensen in deze sectoren raken momenteel besmet. De continuïteit van de medische zorg onder meer in de IC's staat onder druk door het gebrek aan inzetbaar personeel. In samenwerking met het Albert Schweizer ziekenhuis in Dordrecht heeft Pacific Diving op 20 maart zogenaamde Full Face snorkel maskers zodanig aangepast dat er luchtfilters van beademingsautomaten op gemonteerd kunnen worden. Het doel van het project is stabiele, betrouwbare, produceerbare en goed gedocumenteerde concepten voor de levering van met luchtfilters uitgeruste standaard "off the shelve" full face snorkelmaskers te ontwikkelen en te implementeren en om een website waarin de kennis en ervaring over de ontwikkeling, het gebruik en de documentatie van dergelijke maskers is vastgelegd te ontwikkelen
Oefenkit thuisrevalidatie voor patiënten met een neurologische aandoening op leeftijd met een verminderde handfunctie	Volgens de hersenstichting krijgen jaarlijks 42.300 mensen in Nederland een Cerebraal Vasculair Accident (CVA), van wie er ongeveer 9.000 mensen overlijden. Een groot deel van deze mensen gaat naar huis en maar liefst 1 op de 5 heeft zorg nodig in het verpleeghuis vanwege (ernstige) beperkingen. Veel van de CVA-patiënten hebben een beperkte handfunctie en uit onderzoek blijkt dat het trainen/oefenen van de aangedane arm van groot belang is voor herstel en taken in het dagelijks leven. Ouderen vinden de inzet van en het werken met digitale hulpmiddelen niet altijd even makkelijk. Dit in combinatie met de huidige situatie, waarin contactmomenten met therapeuten tot een minimum zijn beperkt, heeft geleid tot de ontwikkeling van een oefenkit voor thuisrevalidatie. Deze kit bestaat uit een handboek met oefeningen voor een verzwakte handfunctie en objecten waarmee de oefeningen gedaan kunnen worden. De kit zal dusdanig worden ontworpen dat patiënten op leeftijd met een verzwakte handfunctie direct aan de slag kunnen. Dit betekent dat de patiënt de oefeningen zelfstandig kan uitvoeren zonder dat ondersteuning van een therapeut vereist is.

Bron: ZonMw, 10 november 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel 5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 programma, stand van zaken op 10 november 2020 (vervolg)

Titel	Samenvatting NL
Samen spelen met jong en oud - gezellig en gezond	Om de verspreiding van het coronavirus zoveel mogelijk te beperken, zijn er vanuit de overheid verschillende maatregelen genomen. Dit heeft consequenties op verschillende gebieden, zoals mentale en fysieke gezondheid. Bij kwetsbare ouderen ligt (een toename van) eenzaamheid op de loer, dat tot een lagere kwaliteit van leven kan leiden. Daarnaast kan het thuisblijven bij hen leiden tot verminderde dagelijkse beweging en minder gezond eten, dat ondervoeding, verhoogde kans op botbreuken en een verlaagde weerstand tot gevolg kan hebben. Voldoende bewegen en gezond eten. Een app-ontwikkelaar, kinderfysiotherapeut en voedingskundig onderzoeker hebben de handen ineen geslagen en een tool bedacht waarop kinderen en ouderen samen via digitale mogelijkheden sociaal contact met elkaar kunnen hebben en tegelijkertijd op een positieve en speelse manier gestimuleerd worden voldoende te bewegen en gezond te eten. Wij willen kinderen weer in contact brengen met ouderen (hun grootouders, tante, de buurvrouw, etc.) door middel van online spelletjes die zij samen kunnen spelen. Het doel van educatieve spelletjes is eenzaamheid tegen te gaan en op een speelse manier met gezonde voeding en beweging binnenshuis bezig te zijn.
Ongelijkheid in sport en bewegen onder COVID-19: De impact van sport voor een veerkrachtige samenleving	**Onderzoeksvraag** In welke mate neemt ongelijkheid in sport toe of af door COVID19, hoe spelen relevante actoren (gemeenten, bonden en lokale sportaanbieders) hierin een rol en wat betekent dit in termen van een inclusieve sport en de maatschappelijke waarde van sport en bewegen? **Urgentie** De sportsector is, na onderwijs, als eerste (deels) opgestart na de 'lockdown'. Sport wordt daarbij gezien als vehikel om problemen als gevolg van coronamaatregelen te verzachten of op te lossen en bij te dragen aan een veerkrachtige samenleving. Maar hoe wordt bereikt dat burgers actief zijn, en in het bijzonder maatschappelijk kwetsbare mensen met weinig financiële middelen, veel zorgtaken en geringe zelfredzaamheid? **Hypothesen** Door armoede, zorgtaken, sociaal isolement en/of gezondheidsvraagstukken, veroorzaakt of versterkt door de coronamaatregelen, kunnen (te) hoge drempels worden ervaren tot sport- en beweegdeelname waardoor ongelijkheid naar o.a. gender, opleiding, etniciteit en gezondheid toeneemt en juist mensen in kwetsbare maatschappelijke posities niet (meer kunnen) meedoen. **Aanpak** Het voorstel verbindt expertise van onderzoekers, instituten en organisaties. Met de inzet van postdocs wordt aansluiting gezocht bij bestaande expertise van ervaren onderzoekers. De consortiumpartners zijn partijen die impact hebben op organisaties en individuen binnen de sport- en beweegsector. Hiermee zijn we samen in staat om te komen tot handreikingen voor een samenleving waarin iedereen kan (blijven) meedoen aan sport en bewegen. Het project kent twee werkpakketten. Werkpakket 1 richt zich op het bestuderen van veranderingen in sport- en beweeggedrag van de bevolking en van specifieke doelgroepen om te bezien of sociale ongelijkheid in de sport toe- of afneemt. Werkpakket 2 gaat in op ervaringen en leefwereldperspectieven van de specifieke doelgroepen tijdens COVID19 en op de effectiviteit van beleidsinzet om iedereen te laten meedoen en de maatschappelijke waarde van sport te optimaliseren.
Is onze omgeving toekomstbestendig voor voldoende lichaamsbeweging in een 1,5m-samenleving?	Onderzoeksvraag: In dit project onderzoeken we wat de effecten zijn van de nieuwe '1,5-m samenleving' op ons beweegpatroon ... Urgentie: Onze huidige leefomgeving is niet gebouwd voor deze '1,5-m samenleving', waardoor het risico bestaat dat kwetsbare doelgroepen minder bewegen, met aanzienlijke gezondheidsrisico's tot gevolg. In een recente pilot studie onder 4.000 respondenten in april 2020 hebben we al een 20% lager activiteitenpatroon kunnen vaststellen, vergeleken met data verkregen in 2019. Het is de verwachting dat de impact van de '1,5-m samenleving niet evenredig verdeeld zal zijn. Uit eerder onderzoek van ons consortium blijkt dat de leefomgeving van wijken met veel inwoners uit lagere socio-economische klasse minder goed is ingericht ter stimulering van fysieke activiteit in de omgeving. Hypothese: We verwachten dat vooral personen uit lagere sociaal-economische klasse moeite hebben om hun activiteitenpatroon te normaliseren. Omdat deze groep relatief veel individuen bevat die de geldende beweegadviezen niet halen en hiermee extra gevoelig zijn voor negatieve gezondheidseffecten, verwachten we daarnaast, zonder aanvullend beleid, op middellange termijn bij deze doelgroepen meer optreden van hart-/vaatziekten en diabetes. Gerichte fysieke interventies in specifieke wijken kunnen bijdragen aan het verbeteren van een actieve leefstijl en het verkleinen van gezondheidsrisico's. Plan van aanpak 1) Meten van activiteitenpatronen gedurende verschillende stadia van het 'lockdown'beleid; 2) Modelleren van de (potentiële) gezondheidseffecten van social distancing en lockdown, op basis van een GIS-analyse van de gebouwde omgeving; 3) Verkennen, uitvoeren en monitoren van relevante interventies in de bebouwde omgeving en/of infrastructuur waarmee actief beweeggedrag kan worden gestimuleerd. 4) Ontwikkelen module 'Leefomgeving, bewegen, gezondheid' t.b.v dashboard gemeenten"

Bron: ZonMw, 10 november 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B5.1 Overzicht sportprojecten binnen COVID-19 programma, stand van zaken op 10 november 2020 (vervolg)

Titel	Samenvatting NL
SBIR ronde: Binnensportaccommodaties veilig en volledig open voor sporters en publiek	Bij deze oproep gaat het om het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten met als doel binnensportaccommodaties verantwoord open te stellen voor sporters en publiek met zoveel mogelijk vrijheden. Dat is op dit moment een grote maatschappelijke uitdaging vanwege het risico op verspreiding van COVID-19. Binnensportaccommodaties mogen sinds 1 juli 2020 onder voorwaarden open. Hier zijn onder andere strenge ventilatie-eisen aan gesteld. Lang niet alle accommodaties voldoen aan deze eisen. Besmetting kan op verschillende manieren plaatsvinden, onder andere door fysiek contact, aanraking van materialen en zeer waarschijnlijk ook door verontreinigde lucht. Looptijd van de opdracht: oktober 2020 – januari 2021. Belangrijk is dat bedrijven die inschrijven, de motivatie hebben om van hun innovatie een succes te maken en doorgaan als de financiering vanuit de SBIR stopt.
(SBIR 1e fase)	*Deze oplossing is: in het hele gebouw dusdanig gezonde luchtkwaliteit waarborgen, inclusief plaatsen met weinig tot geen luchtstromingen, dat virussen direct worden vernietigd. Onderdeel van de haalbaarheidsstudie is het detecteren van virussen.*
(SBIR 1e fase)	*Innovatieve computersimulaties waarin besmettingsrisico's bepaald worden, combineren met unieke meetapparatuur. Hiermee wordt een passend ventilatiesysteem voor binnensportaccommodaties ontworpen.*
(SBIR 1e fase)	*Dit onderzoek brengt de luchtkwaliteit in kaart. Zelfs de kleinste onzichtbare deeltjes in de lucht worden gemeten en hieruit kan worden afgeleid of een virus of bacterie door de lucht kan zweven. Met een online 'dashboard' kunnen bezoekers zien of het veilig is om in de sportaccommodatie te zijn. Als oplossing is er de mogelijkheid om de lucht met mogelijk schadelijke deeltjes te reinigen.*
(SBIR 1e fase)	*Het sluiten van sportscholen tijdens de intelligente lockdown en de angsten van sporters en sportinstructeurs om via aerosolen besmet te raken moet voorkomen respectievelijk weggenomen worden. De i-VENION, een responsive luchtsysteem, ventileert, reinigt en koelt op basis van een intelligent sensornetwerk en algoritmes.*
SBIR ronde: Sportevenementen voor publiek	Bij deze oproep gaat het om het ontwikkelen van nieuwe producten en diensten met als doel grote binnen- en buitensportevenementen verantwoord open te stellen voor publiek en deelnemers met zoveel mogelijk vrijheden. Dat is op dit moment een grote maatschappelijke uitdaging vanwege het risico op verspreiding van COVID-19. Met goede voorzorgsmaatregelen en met inzet van innovaties is het wellicht mogelijk om publiek veilig bij sportevenementen toe te laten met een maximale bezetting. Looptijd van de opdracht: oktober 2020 – januari 2021. Belangrijk is dat bedrijven die inschrijven, de motivatie hebben om van hun innovatie een succes te maken en doorgaan als de financiering vanuit de SBIR stopt.
(SBIR 1e fase)	*Dit project wil een beheerplatform opstellen die de technische ondersteuning is van maatregelen/procedures die kunnen of moeten genomen worden om op een veilige manier sportevenementen te laten doorgaan voor zowel de sporters als publiek.*
(SBIR 1e fase)	*Het desinfecteren van de lucht in binnensportaccommodaties is van groot belang als het gaat om het weer openstellen van wedstrijden voor publiek. Dit project richt zich op de haalbaarheid van een luchtdesinfectiesysteem, bijvoorbeeld op basis van UV-C.*
(SBIR 1e fase)	*Het Contact Buddy Crowd Management Systeem richt zich op het slimmer spreiden van grote groepen mensen en het inperken van besmetting, met als doel om weer events te kunnen houden. Op een veilige manier.*
(SBIR 1e fase)	*Detact Diagnostics ontwikkelt een snelle, diagnostische test om besmetting met Corona aan te tonen. Iedereen kan de test ter plekke uitvoeren. Hierdoor is de beoogde test ideaal in te zetten voor grootschalige sportevenementen, omdat er per meter zo'n 3.600 personen per uur getest kunnen worden.*
(SBIR 1e fase)	*Een simpele en goedkope IoT tracker in een polsbandje wordt uitgereikt aan bezoekers van evenementen. Via deze tracker wordt bijgehouden wat de dichtheid van bezoekers op elke plek binnen een evenementlocatie is.*
(SBIR 1e fase)	*De beoogde uitkomst is een prototype van een real-time corona-testsysteem, speciaal ontworpen voor maximale doorvoer van evenementtoeschouwers.*
(SBIR 1e fase)	*De beoogde innovatie van het CrowdBand-project ontwikkelt een slim armbandje ontwikkeld dat met andere armbandjes kan communiceren zodra deze dichtbij elkaar zijn. Blijkt de drager van een armbandje later COVID-19 positief, dan wordt het unieke ID van dit bandje als een soort alarm via een radiosignaal naar alle bandjes verzonden.*
(SBIR 1e fase)	*SMART-Access is een B2B-platform in combinatie met een consumentenapp dat ondersteuning biedt bij de beheersing van besmettingsrisico's bij evenementen met als doel maximale publiekstoegankelijkheid in een gezonde sfeer.*
(SBIR 1e fase)	*Dexels en SynchronicIT ontwikkelen een innovatieve COVID-19 wearable voor social distancing & contact tracing bij binnen- en buitensportevenementen. De armband is volledig compatible met de Corona Melder app en hanteert dezelfde privacy standaarden, maar is veel nauwkeuriger en bereikt ook doelgroepen zonder smartphone zoals kinderen en ouderen.*
(SBIR 1e fase)	*Pro Health Medical wil de methode Safe@ Event ontwikkelen om te voorkomen dat bezoekers besmet met het COVID-19 virus binnentreden in een stadion, theater of andere publieke bijeenkomst. Dit willen zij doen door het gebruik van een nieuwe sneltest, de ontwikkeling van een digitaal gezondheidspaspoort en het gebruik van snelle digitale toegangscontrole.*

Bron: ZonMw, 10 november 2020. Bewerking: Mulier Instituut.

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl